

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Katolická teologická fakulta

Katedra biblických věd

Mgr. Marta Foltová

PŘÍMLUVNÁ MODLITBA VE STARÉM ZÁKONĚ

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Angelo Scarano, Th.D., S.S.L.

PRAHA 2010

Děkuji za laskavou trpělivost se mnou při psaní této práce především svému vedoucímu práce P. Angelu Scaranovi, Th.D., S.S.L a dále všem, kteří mě provázeli svou modlitbou.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a v seznamu literatury a pramenů uvedla veškeré informační zdroje, které jsem použila.

V Praze dne

Podpis.....

OBSAH:

ÚVOD	5
Přímluvná modlitba ve Starém zákoně	7
1 Přímluva za jednotlivce.....	11
2 Pomoc v boji s nepřáteli.....	13
3 Přímluva za národ	17
4 Prosba o smilování.....	25
4.1 Prosba o smilování.....	25
4.2 Prosba o odvrácení hněvu	44
5 Zákaz přimlouvat se.....	49
ZÁVĚR	51
LITERATURA:	54

Přímluvná modlitba ve Starém zákoně

(resumé)

Předmětem této bakalářské práce je přímluvná modlitba, tak jak ji nalzáme ve Starém zákoně. Cílem je odpovědět na otázky: Co je to přímluvná modlitba? Jaká je její struktura? Existují určité stavební prvky, které by byly pro jednotlivé typy přímluvné modlitby společné? Dále pak práce řeší otázky: Kdo to je přímlovce? Jaký je jeho charakter, jeho funkce a jak konkrétně svůj úkol naplňuje?

Práce je rozčleněna do pěti kapitol podle typu přímluvné modlitby: za druhé, za pomoc v boji s nepřáteli, za národ, prosby o smilování a nakonec zvláštní kapitola věnující se Hospodinovu zákazu přimlouvání se, který dává proroku Jeremiášovi.

Odpovědi na výše jmenované otázky jsou dokládány přímo biblickými texty Starého zákona a jednotlivými komentáři.

Intercessory prayer in the Old testament

(abstract)

The subject of this bachelor thesis is the intercessory prayer, as it is found in the Old Testament. The aim of this study is to answer the following questions: What is the intercessory prayer? What is the structure of the intercessory prayer? Are there any structural elements common for particular types of intercessory prayer?

Furthermore the study tackles the following questions: Who is the intercessor? How is his character, his function and how does he fulfill this mission? The study is divided into five chapters according to the type of the intercessory prayer: prayer for the other people, for help to battle against enemies, for the nation, requests for mercy and finally the chapter devoted particularly to the God's instruction to Jeremiah not to intercede.

Answers to the questions mentioned above are illustrated directly by the passages of the Old Testament and by the relevant commentary.

Klíčová slova:

Přímluvná modlitba – intercessory prayer

Přímluvce – intercessor

Struktura – structure

Charakter – charakter

Přimlouvat se – intercede with sb. for

Počet znaků včetně mezer: 111 596

ÚVOD

Bible ukazuje mnohé modlitby, vypráví o lidech, kteří se modlili a učili modlit se ostatní. V modlitbě se rodí náboženská zkušenost každého národa. Biblická originalita však nestojí v modlitbě jako takové, ale je postavena na vztahu tj. „ke komu“ a „jak“ se modlíme. Můžeme říci, že celá Bible se zrodila v modlitbě, je plodem naslouchání a následné odpovědi člověka Bohu.¹

Vlastní historie Izraele je protkána modlitbou, která se objevuje v každém bodě jejich vyprávění. Jediný pravý Bůh, stvořitel celého světa, si vyvolil tento nepatrný národ, aby se stal jeho lidem. Starý zákon obsahuje asi 85 původních modliteb. Kromě nich je tam asi 60 celých žalmů a 14 částí žalmů, které lze považovat za modlitby.² Není tedy možné, sledovat téma modlitby v celé své šíři v Bibli, proto se zaměříme jen na téma přímlyvné modlitby ve Starém zákoně.

Bůh si už od počátku stvoření svým Duchem povolává ke službě přímlyvné modlitby bohabojné lidi, kteří jsou předobrazy pravého přímlyvce u Boha, kterým je jeho Syn Ježíš Kristus. On je ten pravý beránek obětovaný za hříchy světa, on je ten který se za nás neustále přímlyvá u svého Otce v nebi (srov. Řím 8,34, 1J 2,1). Po jeho vzorku je přímlyvce pravý ctitel Boží, který se Bohu klaní v duchu a v pravdě.³

Kdo je to přímlyvce? Jaká je jeho funkce? Jaký je jeho charakter? Jaká je typická struktura přímlyvné modlitby? To jsou otázky, na které bych ve své práci chtěla najít odpověď.

Ze Starého zákona jsme vybrali nejdůležitější texty obsahující přímlyvnou modlitbu. Ty jsme rozdělili tématicky do pěti skupin podle cílové skupiny, za kterou je modlitba pronášena. V jednotlivých skupinách jsme se snažili vybrat aspoň jeden text, na kterém lze ukázat jaký je charakter přímlyvce a další text, který jsem rozebrali po stránce strukturální. Cílem práce je poukázat na význam a důležitost přímlyvné modlitby už od dob Starého zákona, která však neztrácí svou naléhavost ani dnes. Dále zodpovědět na otázku, kdo se smí stát Božím přímlyvcem a jaké předpoklady k tomu potřebuje, a v poslední řadě ukázat, jak přímlyvná modlitba může nebo by měla vypadat.

Jestliže Bůh nepřestává volat lidi k přímlyvné modlitbě, tak tím poukazuje na její závažný úkol, že právě díky ní a skrze ní chce naplnit svůj spásný záměr s člověkem. Je nám důkazem jakou důstojnost má člověk v Božích očích, když mu Bůh důvěřuje natolik,

¹ROSSANO Pietro, RAVASI Giafranco, GIRLANDA Antonio: Preghiera, in: Nuovo Dizionario di Teologia Biblica, Torino: San Paolo, 1994, sl. 1216.

²DOUGLAS J. D.: Modlitba, in: Nový biblický slovník, Praha: Návrat domů, 1996, sl. 627.

³NOVOTNÝ Adolf: Modlitebník, in: Biblický slovník, Praha: Kalich, 1992, sl. 443.

že je ochoten učinit spásu ostatních závislou na přimluvě druhého člověka. Takové důvěry je schopen opravdu jen Bůh, protože on sám je tvůrcem lidského srdce a věří, že nalezne lidi ochotné odpovědět na jeho volání, kteří jsou schopni opustit svůj egocentrismus a nasadit se pro dobro druhých.

Přímlovná modlitba ve Starém zákoně

Biblický slovník nazývá **přímlovcem** (řecky *παράκλητος*, latinsky *advocatus*) člověka, který jako právní zástupce vystupoval u soudu jménem obžalovaného jako jeho obhájce.⁴ Je zajímavé povšimnout si argumentu, který velcí přímlovci Starého zákona používali, aby se jim u Boha dostalo vyslyšení: „Protože jsi ten, kdo jsi, odpusť lidu jeho hřích. Kdybys neodpustil, připustil bys, aby o tobě pronárody říkaly, že nejsi spravedlivý, nebo že jsi opustil svůj lid. Kvůli tobě samému se přímlovám a ty, kvůli sobě samému, nás musíš vyslyšet, protože na naší straně není žádný důvod k přímlově a tím méně k vyslyšení.“ Aby přímlovce mohl prosit Boha o vyslyšení, bylo potřeba se krýt jménem, tedy osobou a dílem Božím (srov. Ex 32,11-13). Modlitba vycházela ze zaslíbení, kterým Bůh přislíbil, postavit se po boku těm, kdo ho prosí, třebaže jsou hříšní.⁵

První velkou postavou v Bibli je Abraham. Jeho modlitba je především úkonem poslušnosti a víry. Na každé Boží volání dává okamžitou odpověď: „Tady jsem!“ Z jeho hluboké víry tryská také modlitba za druhé. Když Abraham prosí za druhé, činí tak z poslušnosti vůči slovu Boha, který ho ustanovil prostředníkem požehnání pro všechny lidi. Nádherným příkladem je jeho přímlovná modlitba za obyvatele Sodomy a Gomory, ve které je zřetelně vyjádřeno napětí mezi dvěma požadavky: spravedlností a Božím milosrdenstvím. Žádat o něco ve prospěch druhého je od dob Abrahama vlastní srdci, které je v souladu s Božím milosrdenstvím.⁶

Dalším významným prosebníkem je Mojžíš, nejvýznamnější osobnost mezi všemi duchovními vůdci Starého zákona. Jeho jméno (hebrejsky *Móšé* znamená *vytahujícího*) obsahuje hlubokou teologickou zvěst: Ten, jehož Hospodin zachránil z vod, stává se zachráncem lidu, vytahuje jej ze zahynutí a smlouvou na Sinaji mu zprostředkuje nový život.⁷ Často jej můžeme vidět v modlitbě, která ho proměňuje a otvírá, aby toužil po dobru druhých a následně po nejvyšším dobru svého lidu (srov. Ex 34,29-35). Biblická tradice ho představuje jako prostředníka mezi Bohem a lidem, stává se tedy vzorem prosebníka. Ten, který vztyčenými pažemi zajišťuje vítězství Izraele v boji s nepřáteli, zůstává vzorem přímlovné modlitby, tedy vnitřního sepjetí modlitby a činu (Ex 17,8-13). Modlitba za Izrael neustále doprovází jeho službu, ať už během egyptského otroctví (srov. Ex 5,22-23; 8,4; 9,28; 10,17), nebo během únavného putování pouští (srov. Nu 11,1-2.10-15; 12,11-13). Několikrát prosí Boha za odpuštění hříchů lidu i za cenu vlastního života

⁴NOVOTNÝ Adolf: Přímlovce, in: Biblický slovník, Praha: Kalich, 1992, sl. 750.

⁵ALLMEN Jean Jaques von: Modlitba, in: Biblický slovník, Praha: Kalich, 1987, sl. 146–147.

⁶Katechismus katolické církve, Praha: Zvon, 1995, čl. 2635.

⁷NOVOTNÝ Adolf: Mojžíš, in: Biblický slovník, Praha: Kalich, 1992, sl. 443.

(Ex 32,11-14.30-34; Nu 14,10-20; 16,20-22; 21,7-9).⁸ Síla jeho přímlybné modlitby je úměrná jeho důvěrnému vztahu s Bohem.⁹

Biblická tradice spojuje s Mojžíšem proroka Samuela (srov. Jr 15,1; Ž 99,6), který podobně prosil Pána za Izrael (1 S 7,8-9). Ve své době dosáhl Mojžíš skrze modlitbu obnovy sinajské smlouvy, kterou lid porušil, když si udělal zlatého býčka (srov. Ex 32-34 kap.). Bůh už tehdy vyhlásil jeho vyhlazení, ale byl tu Mojžíš, který se před ním postavil do trhliny a odvrátil zkázonosné rozhořčení (Ž 106,23). Podobně Samuelova přímlyba zachovala náklonnost Boha ke svému lidu, který se proti němu bouřil a požadoval pozemského krále, jemuž by sloužil jako všechny ostatní národy (srov. 1 S 8 a 12 kap.). Nemůžeme zapomenout na Davidovu modlitbu za lid stížený morem, ve které se David projevuje jako pastýř podle Hospodinova srdce (2 S 24,17).

Všichni proroci Starého zákona byli lidmi hluboké modlitby a mnohé z nich Bible představuje jako přímlybce za svůj lid před Bohem (srov. 1 Kr 18,36n; Am 7,2). Platí to zejména o Jeremiášovi (Jr 14,7; 27,18; 37,3; 42,2), tradicí označovaného jako přítele svých bratří, který „se modlí za lid a svaté město“ (2 Mak 15,4). Za Boží lid prosí také Ezdráš a Nehemiáš (Ezd 9,6-15; Neh 1,4-11). V závěru knihy Jób čteme, jak Bůh odpouští třem přátelům, protože Jób za ně prosil. Poté Bůh vrací Jóbovi původní bohatství právě proto, že prosil za své přátele, kteří mu způsobili tolik utrpení (srov. Jb 42,8-10).

U proroka Ezechiela nacházíme krásný biblický obraz vyjadřující přímlybnou modlitbu. Ezechiel nám popisuje nám nářek samotného Boha: „*Hledal jsem mezi nimi muže, který by zazdíval zed' a postavil se v trhlíně před mou tvář za tuto zemi, abych ji neuvrhl do zkázy, ale nenašel jsem*“ (Ez 22,30; srov. 13,5; Iz 58,12). Hradby Jeruzaléma byly z důvodu napadení nepřáteli pobořeny a zůstaly v nich trhliny. Bylo potřeba najít někoho, kdo by znovu vystavěl hradby. Bůh hledá člověka ochotného nasadit svůj život pro druhé, který by se postavil do této trhliny a pomohl znovu vybudovat padlou zed'.

V dějinách izraelského lidu, který si byl vědom toho, že si své vyvolení Bohem nezasloužil, byly hlavní veřejné a politické či náboženské úřady spjaty s přímlybnou modlitbou. V Novém zákoně je to pak úkolem celé církve přímlyvat se za univerzální spásu všech lidí.¹⁰ Bible opakovaně zdůrazňuje nesmírnou moc modlitby těch, které Bůh postavil do čela svého lidu. On si je zvláštním způsobem vyvolil, aby před ním „stáli“ a v modlitbě zápasili za dobro svého lidu, kterým mělo být bezprostřední odpuštění trestu za hřích nebo vyprošení pomoci v nouzi. Jejich přímlybná modlitba se opírala o solidaritu

⁸ROSSANO Pietro, RAVASI Giafranco, GIRLANDA Antonio: Opak. cit., sl. 1216–1217.

⁹VAGAGGINI Cipriano: La preghiera nella Bibbia e nella tradizione patristica e monastica, Milano: Paoline, 1988, 49.

¹⁰BERNARD Charles André: Teologia spirituále, Milano: Paoline, 1987, 445–446.

s hříšníky a trpícími členy lidu.¹¹ Úloha přímlovce vždy předpokládá jasné vědomí přináležitosti jedince ke společenství, ale také jeho individuality, vymykající se zevšeobecnění.¹² Za zmínku stojí fakt, že ve Starém zákoně patřila modlitba za všechny lid k vlastním a specifickým úkolům králů a proroků, čili vůdců a pastýřů Izraele.

To by mohlo vyvolat dojem, že přímlovná modlitba je záležitostí pouze výjimečných osobností, které mají při modlitbách zvláštní moc jako zprostředkovatelé mezi Bohem a člověkem a tuto svoji pozici získali Božím vyvoláním ke službě. Bůh má ale vždy možnost jednat svobodně podle své vůle, takže Bible nám vypráví i o neúspěšných přímlovných modlitbách (Gn 19,17n; Ex 32,30-35). V Am 7,1-6 byl Hospodin „jat lítostí“ nad tím, jak odpověděl na prorokovu přímlovu, ale v dalších verších (Am 7,7-8,2) čteme, že Izrael přece jen jde do zajetí. Jeremiášovi Bůh dokonce zakázal přímlovat se za lid (Jr 7,16; 11,14; 14,11). Na druhé straně víme o vyslyšených přímlovách Lota (Gn 19,17-23), Abrahama (Gn 20,17), Mojžíše (Ex 9,27-33; Nu 12,9n), Jóba (Jb 42,8-10) a dalších. Za těmito přímlovnými modlitbami stojí silný osobní vztah prostředníků s Bohem.¹³ Westcott říká, že skutečnou modlitbou tj. modlitbou, která musí být vyslyšena, je osobní poznání a přijetí Boží vůle. Z toho vyplývá, že vyslyšení poslušné modlitby neznamena především splnění žádosti prosebníka podle jeho představ, ale spíše jde o ujištění, že to, co bylo předmětem prosby, povede k tomu nejlepšímu výsledku.¹⁴

Přímlovat se neznamena jednoduše modlit se za někoho jiného, etymologicky znamena udělat „krok mezi“, „postavit se doprostřed“ (řečtina používá slovo ἵστημι v indikativu aoristu (ἔστην), což znamena stát, postavit se, hebrejština pak slovesný kmen עמד, ve významu stát, postavit se doprostřed) (Nu 17,13; Ez 22,30). Přímlovná modlitba vyžaduje odvahu postavit se na místo konfliktu tj. mezi dvě zneprátené strany. Přímlovce tedy stojí uprostřed a prosí Boha o mír pro obě strany.¹⁵ Vyžaduje to jeho solidárnost s oběma stranami.

Přímlovná modlitba má svou charakteristickou strukturu, která je podobná struktuře hymnu:

- hymnické oslovení Boha,
- vyzdvižení Božího charakteru a jeho atributů,
- výčet spásných Božích činů,

¹¹HAAG Herbert: Fürbitte, in: Bibel Lexikon, Leipzig: St. Benno, 1970, sl. 501.

¹²DUFOUR Xaver Léon: Modlitba, in: Slovník biblické teologie, Řím: Velehrad-Křesťanská akademie, 1991, sl. 233.

¹³DOUGLAS J. D.: Modlitba, in: Nový biblický slovník, Praha: Návrat domů, 1996, sl. 627.

¹⁴Srov. tamtéž, sl. 629.

¹⁵MARTINI Carlo Marie: Dizionario spirituale. Piccole guide per l'anima, Piemme: Casale Monferrato, 1997, 80.

- vyznání hříchů a prosba za odpuštění,
- výzva k novému Božímu jednání,
- vlastní přímluva, prosba.¹⁶

Tato struktura nemusí být vždy přesně dodržena, dokonce ani jednotlivé strukturní prvky nemusí mít přesně danou posloupnost.

Pro modlitbu nacházíme ve Starém zákoně několik výrazů, nejčastěji tam kde hebrejšťina klade slovesný základ פלל ve významu **modlit se**, řečťina používá sloveso προσεύχασθαι, se stejným významem (Nu 21,7; Dt 9,26; Neh 1,4; Jr 7,16). U Jeremiáše nacházíme dále v řeckém překladu sloveso εισακούειν, v hebrejském znění je pak שמע, které můžeme přeložit jako **slyšet, vyslyšet** či **naslouchat** (Jr 7,16). Dalším slovem, které Bible používá k vyjádření modlitby, s níž se člověk obrací na Hospodina je řecké sloveso βοαν ve významu **křičet, volat**. Autor tak vyjadřuje naléhavost přímluvné modlitby (1 S 7,9; 1 Kr 17,20; 2 Pa 14,10). Hebrejšťina volí ve stejném významu slovesný kmen צעק (Nu 12,13), קרא (1 Kr 17,20; 2 Pa 14,10) nebo זעק (1 S 7,9). Pro **modlitbu** používá řečťina substantivum προσευχή, hebrejšťina התפלל, (Da 9,17). Výraz ענה nacházíme u proroka Eliáše, který prosí Hospodina, aby ho **vyslyšel** (1 Kr 18,37). Nesmíme opomenout ani univerzální řecké sloveso λέγειν (v aor. εἶπεν), které se obvykle překládá jako **řici** či **mluvit**, a které zde má vyjádřit obrácení se člověka na Boha s prosbou. Hebrejšťina pak ve stejném významu volí slovesný tvar אמר (Ezd 9,6).¹⁷

¹⁶BERGER Klaus: Fomgeschichte des Neuen Testaments, Heidelberg: Quelle & Meyer, 1984, 239–241.

¹⁷BibleWorks for Windows, Version 7.0, 2008.

1 Přímluva za jednotlivce

Jedním z největších přímluvců za jednotlivce byl bezpochyby Mojžíš. Nu 12,1-15 nám vypráví o přímluvné modlitbě Mojžíšově za malomocenstvím postiženou Mirjam.

Mojžíš měl jedinečné postavení, byl Bohem nesmírně obdarován. Mirjam spolu s Áronem na něj žárlili právě kvůli darům, které od Hospodina obdržel. Je zajímavé si povšimnout, že jen zdánlivě si stěžovali na Mojžíše oba, neboť sloveso mluvila je ve třetí osobně jednotného čísla a je rodu ženského. Byla to Mirjam, kdo nejvíce na Mojžíše žárlil a proto byla nakonec potrestaná jen ona.¹⁸ Bůh se sám za Mojžíše postaví a ospravedlní jej. Ačkoliv byl Mojžíš nespravedlivě nařčen, odpouští a volá k Hospodinu kvůli Mirjam. Prostými slovy: „*Bože, prosím uzdrav ji, prosím!*“, žádá Boha o odpuštění a prominutí jejího trestu. A Bůh, který vidí do nitra člověka a zná jeho úmysly, tuto jeho vroucí modlitbu vyslyší.

Můžeme se tedy ptát, kdo je tento Mojžíš, jaký je jeho charakter? Proč Bůh jeho tak prostou a jednoduchou modlitbu bez váhání vyslyší? Bible o něm mluví jako o nejpokornějším ze všech lidí na zemi. Sám Hospodin o něm říká: „*On má mou důvěru v celém mém domě. Tváří v tvář s ním mluvím, jasně a ne v hádankách. Smí hledět na mou slávu*“ (Nu 12,7-8).¹⁹ Mojžíš zná Boží srdce, mezi ním a Bohem je hluboký intimní vztah lásky založený na vzájemné důvěře. Mojžíš ví, že Hospodin miluje Mirjam stejnou láskou, jakou miluje jeho samého. Proto se za ní neváhá přimlouvát. Hospodin jakoby na tuto jeho upřímnou modlitbu čekal, aby mohl zasáhnout. On sám daroval Mojžíši široké srdce, které se neuzavírá ve svém bolestíinství, ale dokáže vyjít ze sebe sama a stát se nástrojem Božího milosrdenství.

Podobné jednání nacházíme i u Jóba, který se modlí za své pseudo-přátelé a prosí, aby jim Hospodin odpustil jejich hřích (Jb 42,7-10).²⁰

Jaká je struktura přímluvné modlitby za jednotlivce, nám ukazuje úryvek z první knihy Královské (1 Kr 17,17-24), kde se Eliáš přimlouvá za život vdovina syna, který přestal dýchat. V hebrejštině výraz „přestal dýchat“ znamenal smrt. Eliáš bere syna matce a přináší jej před Hospodina. Pak volá k Hospodinu: „*Hospodine, můj Bože, cožpak i té vdově, u které jsem hostem, způsobilš zlo a přivodíš jejímu synu smrt?*“ Po oslovení Boha přichází jakoby výčitka, která apeluje na Boží spravedlnost. Cožpak může Bůh jednat v rozporu se svou spravedlností? Eliášovi jde i nyní o čest Božího jména. Pak se nad

¹⁸GUTHRIE D., MOTYER J. A.: New Bible Commentary, third edition, Leicester: Inter-Varsity Press, 1970, 182.

¹⁹RAVARSI GIANFRANCO: Biblické postavy, Kostelní Vydří: KNA, 2009, 50.

²⁰GUTHRIE D., MOTYER J. A.: op. cit., 444.

dítětem „třikrát sklonil“, toto gesto se bude opakovat i ve dvou dalších případech (2 Kr 4,34; Sk 20,10). Dále Eliáš volá: „*Hospodine, můj Bože, ať se prosím vrátí do tohoto dítěte život!*“ Po novém oslovení Boha následuje vlastní přímluva. Eliáš pevně věří, že Bůh má moc křísit mrtvé. Jeho přímluvná modlitba je nesena živou vírou a Bůh na tuto víru odpovídá zázrakem uzdravení chlapce. Vdova pak vydává svědectví: „Nyní jsem poznala, že jsi muž Boží a že slovo Hospodinovo v tvých ústech je pravdivé.“²¹ Čest Božího jména byla zachována, Bůh opětovně člověku dokazuje, že je spravedlivý.

Přímluvná modlitba za druhého člověka vyžaduje lásku přímluvce, která nehledá jen vlastní prospěch a výhody, ale dokáže vidět dál. Pravý přímluvce má vnímavé a soucitné srdce, které vidí potřeby druhého, a zároveň důvěřuje Bohu, že má moc jeho modlitbu vyslyšet. Je to láska člověka k Bohu a člověku zároveň, která dává vytrysknout přímluvné modlitbě ze srdce přímluvce.

²¹ GUTHRIE D., MOTYER J. A.: op. cit., 342.

2 Pomoc v boji s nepřáteli

Boj proti nepříteli nebyl nikdy snadnou záležitostí. Podobně jako v našem životě vyžaduje určitou souhru modlitby spolu s aktivní činností. Ve druhé knize Mojžíšově nacházíme krásný text, který charakterizuje právě toto propojení. Tradice v něm viděla vyváženost mezi kontemplací a apoštolátem.

Mojžíš se obrací k Jozuovi se slovy: „*Vyber nám muže a vyjdi do boje proti Amálekovi. Já se zítra postavím na vrchol pahorku s Hospodinovou holí v ruce.*“ Jozue poslechl a dal se s Amálekem do boje. „*Mojžíš, Áron a Chúr vystoupili na vrchol pahorku.*“ Vystupují na vrcholek pahorku, aby se přimlouvali za svůj národ Izrael, zatímco Jozue s vybranými muži bojuje v přímé linii. „*Dokud Mojžíš držel ruku nahoře, vítězil Izrael, když ruku spustil, vítězil Amálek. Když Mojžíšovi umdlévaly ruce, vzali kámen a podložili jej pod Mojžíše, aby se na něj posadil. Áron a Chúr, každý z jedné strany, mu podpírali ruce, takže vytrval s rukama nahoře až do západu slunce. I porazil Jozue Amáleka a jeho lid ostřím meče*“ (Ex 17,8-16). Mojžíš držel ruce nahoře, což bylo gesto znamenající prosbu. Áron a Chúr mu podpírali ruce, přimlouvali se spolu s ním.²² Tak vidíme vzájemnou propojenost, na jedné straně jsou lidé, které Bůh volá k přimlůvné modlitbě do ústraní, a na druhé straně povolává jiné lidi k aktivitě. Tito stojí přímo uprostřed světa, na místě, kde je jejich přítomnost nejvíce potřebná. A vítězství je vždycky dílem obou těchto stran.

Hospodin ustanovuje kněze, aby se zvláštním způsobem přimlouvali za jim svěřený lid a přinášeli za něj oběti. Ve Starém zákoně byl jedním z takto povolanych kněží Samuel. Nebyl však jen knězem, ale byl i politickým vůdcem. Bojoval za očistu Izraele od cizích bohů a navrácení se k Hospodinu. „*Samuel vzal jedno neodstavené jehňátko a obětoval je Hospodinu v zápalnou oběť, celopal, a úpěnlivě volal k Hospodinu za Izraele. A Hospodin mu odpověděl. Když Samuel obětoval zápalnou oběť, Pelištejci vyrazili k bitvě s Izraelci. Ale Hospodin onoho dne zahřměl mocným hlasem proti Pelištejcům a uvedl je ve zmatek. Byli před Izraelem poraženi*“ (1 S 7,3-13). Když Pelištejci vytáhli do boje proti Izraeli, lid prosil Samuela, aby se za něj přimlouval u Hospodina. Samuel se osvědčuje jako pravý kněz Hospodinův. Přimlouvá se za svůj lid a spolu s modlitbami přináší Bohu i celopal. Jeho modlitba spolu s obětním darem je vyslyšena a přináší i vojenské vítězství nad Pelištejci.²³

²²GUTHRIE D., MOTYER J. A.: op. cit., 130.

²³Srov. tamtéž, 289–290.

Dalším z povolanych je prorok Eliša, modlí se za lid k Hospodinu a on mu dává zvítězit skrze léčku. „*Za časného jitra vstal sluha muže Božího, vyšel ven, a hle, vojsko s koni a vozy obkličovalo město. Mládenec Elišovi řekl: „Běda, můj pane, co teď budeme dělat?“ Odvětil: „Neboj se, protože s námi je jich víc než s nimi.“ Potom se Eliša modlil: „Hospodine, otevři mu prosím oči, aby viděl!“ Tu Hospodin otevřel mláďenci oči a on uviděl horu plnou koní a ohnivých vozů okolo Eliši. Když se k němu Aramejci začali stahovat, modlil se Eliša k Hospodinu: „Raň tento pronárod zaslepeností!“ I ranil je zaslepeností podle Elišova slova. Eliša jim řekl: „To není ta cesta ani to město. Pojdte za mnou, dovedu vás k muži, kterého hledáte.“ A dovedl je do Samaří. Sotva vstoupili do Samaří, Eliša řekl: „Hospodine, otevři jim oči, ať vidí.“ Hospodin jim otevřel oči a spatřili, že jsou uprostřed Samaří (2 Kr 6,15-20). Eliša se modlí s jistotou víry, on ví, že jej Bůh vyslyší a jej nevydá do rukou nepřátel.²⁴*

Podobně si Pán používá i Ásu, krále, který očistil kult od model a navrátil lid Bohu. Napadl jej však kúšijec Zerach se svým vojskem. Král si uvědomuje důležitost svého postavení, nese zodpovědnost za svůj lid a neváhá se tedy obrátit na Hospodina s prosbou: „*Hospodine, jen ty jsi s to pomoci, postaví-li se mocný proti bezmocnému. Pomoz nám, Hospodine, náš Bože, neboť ty jsi naše opora. V tvém jménu jsme přitáhli proti tomuto davu. Hospodine, ty jsi náš Bůh, proti tobě člověk nic nezmuže!*“ (2 Pa 14,7-11). Hebrejščina nezná slovo „milión“, nahrazuje ho výrazem „tisíce tisíců“, čím chce vyjádřit, že jde o významnou nespočetnou sílu.²⁵ Jeho přímlyva za lid je v Bohem vyslyšena, neboť vychází z čistého a upřímného srdce.²⁶

Bůh však ke službě přímlyvce nepovolává jen kněze, proroky, politické vůdce, nýbrž může povolát kohokoli. On totiž hledí do srdce člověka, nikoli na jeho postavení. Ve Starém zákoně můžeme za určitou formu přímlyvné modlitby považovat i některé žalmy jako např.: Ž 10,12-18; Ž 74,1-22 či Ž 108,7-14. Ale přesvědčivým důkazem je úryvek z knihy Júdit, kde Bůh k záchraně Izraele povolává slabou a společensky bezvýznamnou vdovu (Júd 9,1-14).

Na Júditině modlitbě bych chtěla ukázat charakteristické prvky přímlyvné modlitby. Júdit chce zachránit svůj lid, uvědomuje si však, že bez Boží pomoci je to nemožné. Proto přichází před Hospodina s kajícím postojem: „*Júdit pak padla na tvář, posypala si hlavu popelem a svlékla žíněné roucho, do něhož byla oblečena.*“ Pak hlasitě volá k Hospodinu a vyznává ho jako Boha svého otce: „*Hospodine, Bože mého otce Šimeóna!*“ Následuje

²⁴GUTHRIE D., MOTYER J. A.: op. cit., 352–353.

²⁵WALTON J. H. a kol.: The IVP Bible background commentary. Old Testament, InterVarsity Press: Downers Grove, 2000.

²⁶GUTHRIE D., MOTYER J. A.: op. cit., 387–388.

výčet Božího jednání v minulosti a nové oslovení Boha, tentokrát je však uznává za svého osobního Boha: „*Bože, Bože můj, vyslyš i mne, vdovu!*“ Júdit vyznává, že Hospodin ve svých odvěkých plánech už rozhodl o všem, co se v budoucnu stane. Právě proto už dávno odsoudil i zpupnost Asyřanů. Oni spoléhají na své vojsko a výzbroj, ale naprosto nepočítají s Bohem. Ona však věří, že Hospodin porazí pyšné Asyřany pomocí rukou slabé a společensky bezprávné vdovy. Předkládá mu postupně celou situaci a prosí jej, aby jednal, znovu zasáhl a osvědčil svou moc a naplnil tak svou spravedlnost. „*Pohlédni na jejich domýšlivost, sešli svůj hněv na jejich hlavy, dej mně, vdově, do rukou sílu k tomu, co zamýšlím. Zabij klamem svých rtů otroka s předákem a předáka s jeho služebníkem, zlom jejich povýšenost rukou ženy! Vždyť tvá síla není v množství a tvá vláda nespočívá na silných lidech, ale jsi Bůh ponížených, pomocník nejmenších, zastávce slabých, ochránce zavržených, spasitel zoufajících.*“ Následuje výčet Božích atributů, kterými chce Júdit dokázat, že Bůh Izraele je pravý Bůh. „*Ano, Bože mého otce a Bože dědictví Izraele, Panovníku nebe a země, Stvořiteli vod, Králi všeho svého stvoření, vyslyš mou modlitbu!*“ Pak znovu Boha vybízí k jednání, aby všichni poznali, jak mocný je Hospodin a že před ním neobstojí nikdo, komu on nedá sílu (srov. Iz 40,31). „*Učiň, ať celý tvůj národ a každý kmen to pozná a zví, že ty jsi Bůh, Bůh veškeré moci a síly, a že není jiného, kdo by byl štítem izraelskému pokolení, kromě tebe.*“ Hospodin Júditinu modlitbu vyslyší a svůj lid zachrání skrze její ruce.²⁷

Jaká byla vlastně Júdit? Byla to mladá krásná vdova se symbolickým jménem, které v řečtině znamená „Židovka“. Díky svému hrdinskému činu se pak stala „matkou židovské vlasti“. Byla to žena odvážná, která pro lásku ke svému lidu neváhala nasadit svůj vlastní život, aby jej zachránila. Musela znát Boží srdce a mít zkušenost s Boží mocí a silou, neboť jinak by se k podobnému činu nikdy nemohla odhodlat. Nejde jí však jen o záchranu Izraelského národa, který miluje, ale i o čest Božího jména. Chce ukázat, jak Bůh ochraňuje utlačované a zastává se slabých. Jde jí o důkaz Boží spravedlnosti, která se naplňuje skrze slabou a nejméně hodnotnou osobu, za jakou byla na Východě považována žena, a zvláště vdova bez ochrany manžela.²⁸

Podobnou strukturu přímělné modlitby nacházíme i v knihách Makabejských. Nejdříve je vzýváno Boží jméno, po něm následuje výčet spásných Božích činů v minulosti, dále pak nová výzva k Božím jednání, aby všichni poznali a uznali, že jen Hospodin je pravý Bůh (viz tbl. č. 1).

²⁷BIČ Miloš: Výklady ke Starému zákonu V. Knihy deuterokanonické, Kostelní Vydří: KNA, 1996, 60–63.

²⁸Srov.: RAVARSI GIANFRANCO: Biblické postavy, Kostelní Vydří: KNA, 2009, 296–297.

Tbl. č. 1

	1 Mak 4,30-33	2 Mak 15,21-27
Vzývání Božího jména	<i>Požehnaný jsi, vysvoboditeli Izraele!</i>	<i>Ty Pane!</i>
Výčet spásných činů v minulosti	<i>Ty jsi zlomil obrovu sílu rukou svého služebníka Davida, tys vydal tábor Pelištejců do rukou Saulova syna Jónatana a jeho zbrojnoše.</i>	<i>Poslal jsi svého anděla k judskému králi Chizkijášovi a on zahubil ve vojsku Sancheribově kolem sto osmdesáti pěti tisíc mužů.</i>
Prosba o nový Boží zásah	<i>Stejně vydej do rukou svého izraelského lidu tento tábor nepřátel, ať jsou zahanbeni se svou vojenskou silou i jízdou! Nažeň jim strach, zlom jejich zpupnou odvahu, ať jejich porážka jimi otřese.</i>	<i>Proto, Panovníku nebes, sešli dobrého anděla, aby byl před námi a zahnal je v hrůze a chvění, ať tvou mocnou rukou jsou zahubeni všichni, kdo s rouháním vyšli proti tvému svatému lidu!</i>
Uznání Boha jako svrchovaného Pána	<i>Sraz je mečem těch, kdo tě milují, ať tě slaví svými chvalozpěvy všichni, kdo znají tvé jméno.</i>	<i>Nikánórovo vojsko postupovalo za zvuku polnic a zpěvů, Judovo vojsko se vrhlo na nepřítel s prosebnými modlitbami k Bohu. Rukama bojovali a v srdcích se modlili k Bohu; pobili ne méně než třicet pět tisíc mužů. Velmi se radovali, že se Bůh zjevil.</i>

Bůh nepřestává povolávat své přímluvce ze všech společenských vrstev, aby bojovali proti nepříteli skrze modlitbu a víru v Boha, který jediný je s to člověka zachránit. Bůh nechce jednat pro dobro člověka bez člověka. Volá jej k vzájemné spolupráci, někoho, aby stál v přímém boji, a jiného, aby stál před Hospodinem a přimlouval se.

3 Přímluva za národ

Národ Izrael dostal své jméno pravděpodobně od „Bůh bojuje“ nebo „Bůh je silný“ a toto své jméno chápe jako posvátné, protože je to jméno lidu, se kterým Bůh uzavřel smlouvu a který od té doby tvoří „izraelské společenství“ (Ex 12,3.6). Smlouvou se Bůh jistým způsobem Izraeli zavázal a stal se jeho Bohem. Bůh Zjevení tak vstoupil do dějin náboženství jako zvláštní Bůh Izraele, vyvoleného za nositele Božích záměrů spásy. Izrael tedy není jen jednou ze součástí lidských dějin, ale z Božího rozhodnutí je místem, kde se o nich rozhoduje.²⁹ Bůh sám stojí v čele svého lidu a v různých dobách povolává lidi, aby pod jejich vedením kráčel za svým Bohem.

Jedním z velkých vůdců Izraele byl Mojžíš, kterého Bůh k této službě povolal a obdaroval. Mojžíš toto své vyvolení bere vážně a neustále za sobě svěřený lid prosí a přimlouvá se za něj. Čtvrtá kniha Mojžíšova nám vypráví o Mojžíši bojujícím za záchranu svého lidu (Nu 17,6-15). Lid opakovaně reptá proti Mojžíšovi a Áronovi: „*Vy jste příčinou smrti Hospodinova lidu.*“ Vyčítají oběma vůdcům, že vrhají celou pospolitost do zkázy. Hospodin vybízí Mojžíše a Árona, aby se odloučili od všeho lidu, který chce zahubit: „*Vzdalete se od této pospolitosti! Chci s nimi rázně skoncovat.*“ Mojžíš miluje svůj národ více než vlastní život, nepřijímá Boží nabídku na svou záchranu, ale naopak se okamžitě za svůj lid přimlouvá. „*Tu padli oba na tvář a Mojžíš řekl Áronovi: „Vezmi kadidelnici, dej do ní oheň z oltáře a vlož kadidlo a rychle jdi k pospolitosti. Vykonej za ně smírčí obřady, neboť již vyšlehl od Hospodina hrozný hněv, pohroma již začala.“ Áron vzal kadidelnici, jak mu řekl Mojžíš, a běžel doprostřed shromáždění. Ale pohroma v lidu již začala. Zapálil kadidlo, aby vykonal smírčí obřady za lid. Postavil se mezi mrtvé a živé a pohroma se zastavila.*“ Áron poslechne Mojžíše, staví se mezi mrtvé a živé, a zvláštním obřadem smiřuje lid s Hospodinem.

Vidíme Mojžíše spolu s Áronem, kteří nasazují vlastní život pro záchranu svého národa. Jsou se svým lidem solidární i v hříchu a nedistancují se od něj. V krizové situaci se osvědčují jako praví přímluvcí před Hospodinem.

Tento příběh nám ukazuje, jak by to dopadlo s Božím lidem a s lidstvem vůbec bez přímluvy a zástupné oběti. Dramatické střetnutí lidského hříchu a Boží svatosti a spravedlností by nutně muselo vyústit v tragédii naprosté zkázy. Boží lid však trvá

²⁹Srov. DUFOUR Xaver Léon: Izrael, in: Slovník biblické teologie, Řím: Velehrad-Křesťanská akademie, 1991, 147.

protože, smíření a odpuštění, které konají přímlovci, odvrací záhubu a zastavuje Boží soudy (1J 2,2).³⁰

Dalším z velkých přímlovců ochotných obětovat svůj vlastní život za záchranu Izraele je nepochybně prorok Eliáš. Na hoře Karmel bojuje za očistu svého lidu a jeho navrácení se k Hospodinu. Jde o rozhodující zápas mezi Hospodinem a Baalem. Bůh, který odpoví, je pravým Bohem Izraele (1 Kr 18,1-39). Eliáš se modlí: „*Hospodine, Bože Abrahamův, Izákův a Izraelův, ať se dnes pozná, že ty jsi Bůh v Izraeli a já tvůj služebník a že jsem učinil všechny tyto věci podle tvého slova. Odpověz mi, Hospodine! Odpověz mi, ať pozná tento lid, že ty, Hospodine, jsi Bůh. Ty sám obrať jejich srdce zpět k sobě.*“ Eliášova modlitba začíná připomenutím jmen praotců, a tím i smlouvy, kterou s nimi Hospodin uzavřel. Na prvním místě mu jde o to, aby se poznalo, že Hospodin a nikoli Baal je Bohem Izraele a že on není samozvanec, nýbrž Boží služebník. Prosí Boha, aby srdce lidu opět obrátil k sobě. Je zde jako skutečný přímlovce, který se nebojí postavit se do trhliny mezi Hospodinem a lidem, který se od něj odvrátil k falešným bohům. Vystupuje jako prostředním mezi Bohem a člověkem, jehož cílem je smířit obě strany a překonat propast, která je dělí. A Hospodin na tuto jeho modlitbu odpovídá jasným znamením. „*I spadl Hospodinův oheň a pozřel zápalnou oběť i dříví, kameny i prst, a vodu z příkopu vypil. Když to všechen lid spatřil, padli na tvář a volali: „Jen Hospodin je Bůh! Jen Hospodin je Bůh!“* Lid, který to vidí, padá na tvář. Jeho vyznavačský výkřik souzní v hebrejštině s Eliášovým jménem. Vyznání, že „jen Hospodin je Bůh“ se v různých obměnách objevuje ve Starém zákoně častěji (Dt 4,35; 1 Kr 8,60; Jr 10,10; Iz 45,5). Opakování výroku ukazuje jistotu poznání.³¹ Tak Eliáš skrze svou modlitbu přivádí zbloudilý národ zpět k Hospodinu.

V knize Ester nacházíme nádhernou přímlovnou modlitbu Mordokaje a Ester za svůj národ (Est 4,17a-17z). Mordokaj, když se dozvěděl o králových piklech, vzal si žíněné roucho a veřejně přiznal, že patří k tomu lidu, proti kterému byl výnos namířen. Jeho příklad pak mnozí následovali. S hlavou posypanou popelem a hlasitým nářkem šel až k bráně královského paláce. Dále bohužel nesměl, protože nebylo dovoleno před krále předstoupit se smutnou tváří (srov. Neh 2,1n). Esteriny služebné své paní o tom donesly zprávu i Mordokajův vzkaz, že i ona se musí otevřeně přiznat ke svému původu a předstoupit před krále s prosbou o milost. To nebylo jednoduché, protože nikdo, ani královna, nesměl před krále předstoupit, pokud k tomu nebyl sám vyzván. A král o Ester neprojevil zájem už více jak třicet dní. Ester se musela rozhodnout koho bude poslouchat

³⁰VÝKLADY KE STARÉMU ZÁKONU: Pentateuch, Praha: Kalich, 1991, 451.

³¹VÝKLADY KE STARÉMU ZÁKONU II.: knihy výpravné, Kostelní Vydří: KNA, 1996, 406–408.

více, zda krále nebo Boha. Rozhodla se pro Boha a vzkázala Mordokajovi, aby se všichni šušanašští židé postili a nepřestali se za ni modlit.

Řecké podání zachovalo i slova Mordokajovy modlitby. Jsou to slova veliké odevzdanosti do Boží vůle a hluboké víry v jeho moc. Mordokaj zdůrazňuje, že vůči Hamanovi nejednal z nějaké povýšenosti, ale že mu nemohl prokazovat pocty, které náležejí jenom Bohu: *„Ty znáš všechny věci, ty víš, Hospodine, že jsem to neučinil ani z pýchy, ani ze zpupnosti, ani ze slávychtivosti, když jsem se neklaněl zpupnému Hamanovi. Rád bych jistě líbal chodidla jeho nohou pro záchranu Izraele. Ale jednal jsem tak, abych nepovýšil slávu člověka nad slávu Boží. A nebudu se klanět nikomu leč tobě, svému Pánu, a nebudu to dělat ze zpupnosti.“* Dále prosí o záchranu svého lidu, který přeci Hospodin vykoupil z Egypta, aby byl jeho dědictvím. Usiluje o to, aby lid vytržený ze smrtelného nebezpečí, mohl opět celým srdcem oslavovat svého Boha: *„A nyní, Hospodine, Bože, Králi, Bože Abrahamův, ušetři svůj lid, neboť nás sledují, aby nás zničili, a usilují od základu vyhubit tvé dědictví. Nepřehlížej svůj oddělený lid, který sis vykoupil z Egypta. Vyslyš mou prosbu a slituj se nad svým podílem, a náš zármutek obrať v radost, abychom zůstali naživu a opěvovali tvé jméno, Hospodine. Neumlčuj ústa těch, kdo tě chválí!“*

Také Ester prosí Boha o pomoc, dříve než vejde ke králi a dá tím svůj život v sázku. Připomíná Hospodinu, že od narození neskládala svou důvěru v nikoho jiného než v jeho samotného. Modlí se: *„Pane můj, náš Králi! Ty jsi jediný. Pomoz mi, opuštěné a nemající opory leč v tobě, neboť nebezpečí je na dosah. Od narození jsem slýchala v otcovském rodu, že ty, Hospodine, vyvolil Izraele ze všech národů a naše otce ze všech jejich předků, aby se ti stali věčným dědictvím. Učinil jsi jim, co jsi slíbil.“* Vyznává však hříchy svého lidu, kterými na sebe přivolali spravedlivý hněv: *„Avšak nyní jsme zhřešili před tebou, a ty jsi nás vydal do rukou našich nepřátel za to, že jsme oslavovali jejich bohy.“* Nepřátelé ovšem zneužívají své postavení a usilují o život Božího lidu. To je svévolný zásah do svrchovaných práv Božích. Vyzývá Hospodina, aby sám jednal podle svého zákona odvety, aby obrátil na jejich hlavy to, co oni zamýšlejí provést vyvolenému národu. Dále prosí ochranu pro sebe, aby až vejde ke králi, se jí Hospodin ujal: *„Rozpomeň se, Hospodine, v době našeho útlaku se dej poznat a dodej mi odvahu, Králi bohů a Vládce všeho stvoření. Vlož mi do úst příhodná slova před lvem a proměň jeho srdce, aby zanevřel na našeho protivníka k záhubě jeho i těch, kdo s ním stejně smýšlejí. Nás však svou rukou vysvobod' a pomoz mně opuštěné, neboť nemám nikoho než tebe, Hospodine.“* Ujišťuje Hospodina, že ani po svém povýšení se neposkvřila ničím nečistým. Jen v Hospodinu

měla vždycky své potěšení, všechna sláva, která ji obklopuje, pro ni nic neznamená.³² „*Tvá služebnice neměla ode dne, co s ní došlo k této změně, až podnes potěšení v ničem než v tobě, Hospodine, Bože Abrahamův. Ó Bože silný nade všechny, vyslyš hlas zoufajících a zachraň nás z ruky zlosynů; a mne vysvobod' z mé úzkosti!*“

Ester i Mordokaj projevují velikou odvahu, nebojí se veřejně přiznat a postavit za svůj lid, z něž pochází, i za cenu ohrožení svého vlastního života. Oba pevně věří Hospodinu, že má dost moci vysvobodit je i celý národ od blížící se národní katastrofy. Dokazují tak lásku nejen k Bohu, ale i k celému izraelskému národu. Jejich příkladné jednání přivádí i ostatní Izraelity k následování.

Dalším povoláním přímluvcem za národ je Nehemjáš, jeho jméno se dá přeložit „Hospodin potěšil“ (Neh 1,3-11). Byl jedním z potomků exulantů, kteří nevyužili možnost vrátit se do země svých otců, avšak i v cizí zemi zůstali Hospodinu věrní. Byl vysokým hodnostářem přímo na královském dvoře. Jednou za ním přišli muži z Judska, mezi nimi i jeho rodný bratr Chananí („Hospodin se smiloval“), a vyprávěli mu o bídě a potupě svého lidu, o troskách a rozvalinách svatého města. Nehemjáš byl tou zprávou hluboce dotčen, pochopil, že jeho místo je po boku těch, kdo jsou vystaveni bídě tohoto světa. Poznal, že ho Hospodin volá, aby pomohl svému lidu i za cenu vzdání se svého vlastního vlivného postavení.

Nehemjáš se ve vroucí modlitbě obrací k Hospodinu, který jediný může pomoci. Oslovuje Ho jako Boha nebes, pro něj je to Bůh všemohoucí, veliký a hrozný. Jako člověk nemůže proniknout tajemství nebes, tak nemůže proniknout ani tajemství Boží. Jeho cesty nejsou jako lidské a jeho svatá rada převyšuje všechno lidské myšlení tak, že se člověk může před svým Bohem jen ztížit a věřit v jeho věrnost a milosrdenství. Pánem světa je Hospodin, Bůh Izraele. Nehemjáš se sklání před Božím majestátem a pokorně vyznává, že jeho lid je spravedlivě potrestán. Zkoušky a hrůzy, o nichž slyšel, nepokládá za důkaz Boží bezmocnosti, nýbrž za doklad Hospodinovy moci a síly. Úpěnlivě prosí za svůj zubožený lid, za něj vyznává hříchy. Staví se tak do řady hříšníků, pro jejichž nepravosti přišly hrozné soudy. Je se svým lidem solidární, odvažuje se za něj prosit Boha o slitování.

Nakonec se Nehemjáš odvažuje prosit i za sebe, kéž mu Hospodin nakloní milostí perského krále, aby se zastal svého lidu. Jako jeho osobní číšník má k němu přístup a chce mu svou prosbu předložit, i když to není nic jednoduchého, natož samozřejmého, od krále něco žádat (srov. Est 4,16).³³

³²BIČ Miloš: Výklady ke Starému zákonu V.: op. cit., 76–77.

³³VÝKLADY KE STARÉMU ZÁKONU II.: op. cit., 662–663.

Druhá kniha Makabejská nám znovu připomíná Nehemjáše jako člověka, který se zasadil o znovuopevnění Jeruzaléma a tím ho zajistil před nepřátelskými přepady (2 Mak 1,24-29). Chtěl obnovit i obětní praxi, ale k tomu potřeboval čistý oheň. Izrael dobře věděl, jak dopadli synové Áronovi Nádab a Abihú, když předstoupili před Hospodina s „cizím“ ohněm (srov. Lv 10,1n). Nehemijáš nechtěl přivolat na lid pohromu tím, že by vzbudil Hospodinův hněv. Vyznává, že Hospodin se postará sám o svůj chrám. Když Babyloňané odváděli Judeje do zajetí, zbožní kněží tajně vzali trochu ohně z oltáře a ukryli jej v hluboké studni (2 Mak 1,19), neboť oheň na oltáři nesměl vyhasnout (Lv 6,5n). Nyní Nehemijáš posílá jejich potomky pro tento ukrytý oheň. Vyslanci bezpečně objevili studnu, ale místo ohně našli jen „hustou vodu“. Nehemijáš dal příkaz přinést tuto vodu a pokropil jí oběť. I vzplanul veliký oheň.

Zatímco se oběť stravovala, kněží se pod vedením Jonatána modlili k Hospodinu a lid se k jejich slovům připojil. Vyznávali velikost Božího majestátu, připomínali Boží záchranné skutky v minulosti a žádali, aby se jich Hospodin znovu ujal, aby posvětil svůj lid a shromáždil jej ze všech koutů, kde byli rozptýleni. Prosí o znovuoobnovení národa.³⁴

Je zajímavé povšimnout si podobné struktury těchto dvou úryvků. Jednotlivé prvky se opakují, ale ne ve stejném pořadí (viz tbl. č. 2).

Tbl. č. 2

Neh 1,3-11		2 Mak 1,24-29	
1. Kající postoj	<i>Když jsem slyšel ta slova, usedl jsem a plakal. Truchlil jsem několik dní, postil jsem se před Bohem nebes a modlil se k němu.</i>	1. Vyzývání Božího jména	<i>Panovníku Hospodine, Bože, Stvořiteli všeho.</i>
2. Vyzývání Božího jména	<i>Ach, Hospodine, Bože nebes (...).</i>	2. Atributy Boží	<i>Hrozný a mocný, spravedlivý a milosrdný! Ty jsi Král, jediný a dobrotivý, jediný vůdce, jediný spravedlivý, vševládny a věčný, zachraňující Izraele ode všeho zlého který sis vyvolil naše otce a posvětil je.</i>

³⁴BIČ Miloš: Výklady ke Starému zákonu V.: op. cit., 280–282.

3. Atributy Boží	<i>Bože veliký a hrozný, který zachovááš smlouvu a jsi milosrdný k těm, kdo tě milují a zachovávají tvá přikázání.</i>	3. Oběť	<i>Přijmi tuto oběť za všechen svůj izraelský lid.</i>
4. Prosba	<i>Kéž je tvé ucho ochotné slyšet a oči tvé pohotové vidět, abys vyslyšel modlitbu svého služebníka, kterou se před tebou modlím ustavičně dnem i nocí za syny Izraele, tvoje služebníky.</i>	4. Prosba	<i>Střež svůj podíl a posvět jej. Shromáždí naše rozptýlené, vysvobod' ty, kdo žijí jako otroci mezi pohany, shlédni na pohrdané a zneuctěné, ať pohané poznají, že ty jsi náš Bůh! Sevři mukami utlačovatele a ty, kdo se zpupně vypínají. Zasad' svůj lid na svém svatém místě, jak to slíbil Mojžíš.</i>
5. Zástupné vyznání vin	<i>Vyznávám hříchy synů izraelských, kterých jsme se proti tobě dopustili; hřešili jsme i já a dům mého otce. Počínali jsme si vůči tobě hanebně, nezachovávali jsme přikázání, řády a práva, které jsi vydal svému služebníku Mojžíšovi.</i>		
6. Připomínání Božích zaslíbení	<i>Rozpomeň se prosím na slovo, které jsi přikázal svému služebníku Mojžíšovi (...).</i>		
7. Identita lidu	<i>Vždyť to jsou tvoji služebníci, tvůj lid, který jsi vykoupil svou velikou mocí a silnou rukou.</i>		
8. Prosba	<i>Ach, Panovníku, kéž je tvé ucho ochotné vyslyšet modlitbu tvého služebníka i modlitbu tvých služebníků, kteří usilují žít v bázni tvého jména. A dopřej dnes zdaru svému služebníku a dej mu najít u onoho muže slitování.</i>		

Přímluvnou modlitbu za národ nacházíme i v některých žalmech. Celý Ž 80 je protkán přímluvou ve formě refrénu: „*Hospodine, Bože zástupů, obnov nás, ukaž jasnou tvář a budeme zachráněni!*“. Prosba „obnov nás“ vyjadřuje touhu potom, aby Hospodin způsobil nápravu v lidu, očistil jej od pohanství, nevěry a vzpoury, ale současně je to přímluvná modlitba za to, aby Hospodin ukončil dobu svých soudů a trestů, vytrhl lid z ruky nepřátel a poskytoval mu svou ochranu.³⁵

V Ž 106,47 prosí žalmista za ty, kteří zůstávají rozptýleni po cizích krajinách. Touží po shromáždění všeho izraelského lidu v zaslíbené zemi: „*Hospodine, zachraň nás, náš Bože, shromáždí nás z pronárodů, tvému svatému jménu budeme vzdávat chválu, budeme tě chválit chvalo zpěvem.*“ Vždyť smyslem existence vyvoleného národa je oslavovat Hospodina.³⁶

Strukturu podobnou žalmu si uchovala i modlitba proroka Izajáše, která je jakýmsi vyléváním srdce před Hospodinem v důsledku dlouhého čekání na jeho pomoc (Iz 26,8-18). Svou důvěru zde přímluvce vkládá pouze v Hospodina, jen po něm touží: „*Také na stezce tvých soudů, Hospodine, skládáme naději v tebe, naše duše touží po tvém jménu, chce si připomínat tebe.*“ Uznává hříchy svého lidu, ale věří v Hospodinovo milosrdenství, se kterým se svého lidu vždy znovu a znovu ujímal. Nyní však již Izrael nechce být dále pod nadvládou jiných národů a jejich bohů, ale touží znovu potom, aby jen Hospodin byl jejich jediným a pravým Bohem: „*Rozmnožil jsi národ, Hospodine, rozmnožil jsi národ, oslavil ses, daleko jsi rozšířil všechny hranice země. Hospodine, po tobě v soužení svém ohlíželi, vylévali tiché prosby, kdyžs je káral. Jako před porodem těhotná se svíjí a v bolestech křičí, takoví jsme byli před tvou tváří, Hospodine.*“ Očekávají naplnění času, který předpovídali proroci, doufají v příchod lepších věcí. Vědí, že jejich snaha bez Boží pomoci je marná a nesmyslná (srov. Iz 49,4). Jen Bůh může uskutečnit dávné přísliby.³⁷

Rovněž Sírachovce vede pomyšlení na utrpení vlastního lidu k modlitbě (Sír 36,1-17). Prosí Hospodina, aby „cizím pronárodům“ dal pocítit svou moc: „*Pozdvihni svou ruku proti cizím pronárodům, ať spatří tvoji moc. Jako jsi na nás před jejich očima ukázal svou svatost, tak před námi na nich ukaž svou velikost, aby tě poznali, tak jako jsme poznali my, že není jiného Boha kromě tebe, Hospodine.*“ Sírachovec touží po tom, aby rozptýlené kmeny Jákobovy byly opět sjednoceny a dostaly svůj dědičný podíl: „*Shromáždí všechny Jákobovy kmeny a jako na počátku dej jim jejich dědičný podíl. Smiluj*

³⁵VÝKLADY KE STARÉMU ZÁKONU III. Knihy naučné, Kostelní Vydří: KNA, 1998, 427–429.

³⁶VÝKLADY KE STARÉMU ZÁKONU III.: op. cit., 490.

³⁷GUTHRIE D., MOTYER J. A.: op. cit., 605.

se, Hospodine, nad lidem, který se nazývá tvým jménem, nad Izraelem, s nímž jsi jednal jako se svým prvorozeným. Slituj se nad svým svatým městem, nad Jeruzalémem, místem, kde přebýváš.“ Vždyť je Hospodin kdysi nazval svým prvorozcem (srov. Ex 4,22) a jejich město Jeruzalém si vyvolil jako svaté město, v němž bude přebývat (Ž 132,14). Myšlenka na toto rozhodnutí Hospodinovo nutně vyústilo v prosbu: *„Naplň Sión chválou svých mocných skutků, a nad tvým lidem ať se skví tvá sláva. Vydej svědectví o těch, kdo jsou od počátku tvým stvořením, a dej, aby se splnila proroctví pronášená v tvém jménu.“* Vyslyší-li Hospodin prosby svého lidu a zaskví-li se nad ním jeho sláva, poznají a také uznají všichni, *„že ty jsi Hospodin, věčný Bůh“*.³⁸

Všechny výše jmenované texty nám dokazují, jak snadno může celý národ zbloudit z pravé cesty, ale Hospodin má řešení i pro tyto situace. Povolává stále znovu a znovu lidi ochotné stát před Boží tváří zástupně za svůj lid a přimlouvav se za něj. Lidi, kteří nehledají slávu svou, ale dbají o slávu svého Boha. Tito vyvolení milují Boha více než svůj vlastní život a tato Boží láska je nutí jednat ve prospěch svého lidu.

³⁸BIČ Miloš: Výklady ke Starému zákonu V.: op. cit., 167–168.

4 Prosba o smilování

4.1 Prosba o smilování

Celým Starým zákonem se vine Boží nabídka smíru s člověkem, nabídka odpuštění. Zjevuje Boha plného slitování, milostivého a shovívavého (Ex 34,6), který rád upouští od svého hněvu (Ž 85,4; Ž 103,8-12) a mluví svému lidu o pokoji (srov. Ž 85,9). Hříchy Izraele jsou porušením sinajské smlouvy, Bůh sám se však ujme celé záležitosti a uzavře se svým lidem novou a věčnou smlouvu (Jr 31,31n; Ez 36,24-30). Jde tedy o opravdové smíření, nabízené Hospodinem své nevěrné nevěstě (Oz 2,16-22) a jejím vzpurným dětem (Ez 18,31n). Všechny smírné oběti starozákonní bohoslužby, včetně různých očistných obřadů, usilují konec konců vždy o smír mezi Bohem a člověkem. Dokonalé smíření však přinese až Ježíš Kristus.³⁹

Hned v první knize Mojžíšově nacházíme nádhernou pasáž přímluvné modlitby věnované prosbě o smilování (Gn 18,16-32). Je zde Abraham, ke kterému se Hospodin rozhodl sdělit svůj záměr. Má-li být Abraham počátkem velikého lidu a požehnáním pro všechny národy, musí být mezi Hospodinem a jím důvěrný a otevřený vztah, v němž Abraham bude mít lepší poznání než ostatní lidé: „*Mám Abrahamovi zamlčet, co hodlám učinit? Abraham se jistě stane velikým a zdatným národem a budou v něm požehnány všechny pronárody země. Důvěrně jsem se s ním sblížil, aby přikazoval svým synům a všem, kteří přijdou po něm: ,Dbejte na Hospodinovu cestu a jedněte podle spravedlnosti a práva, ať Hospodin Abrahamovi splní, co mu přislíbil.*““ Bůh se s ním důvěrně sblížil, totiž vyvolil pro své cíle, podobně jako později proroka Izaiáše (Iz 6,8n), Jeremiáše (Jr 1,5), Pavla (Ga 1,15n) a vůbec všechny věřící (Ga 4,9). Člověk nemůže Boha poznat, není-li napřed sám poznán Bohem. Bůh si Abrahama vyvolil, aby vedl jeho lid k pravému životu s Bohem, aby za něj v modlitbě zápasil, aby jej naučil znát a zachovávat Boží vůli, spravedlnost a právo.

Hospodin začíná Abrahamovi zjevovat svůj soud nad Sodomou a Gomorou: „*Křik ze Sodomy a Gomory je tak silný a jejich hřích je tak těžký, že už musím sestoupit a podívat se. Jestliže si počínají tak, jak je patrné z křiku, který ke mně přichází, je po nich veta; zjistím si, jak tomu je.*“ Zajímavé je, že v původním znění podle rabínské tradice bylo: „*Jahve dosud stál před Abrahamem. On k němu přistoupil (...)*“ (Gn 18,22-23).⁴⁰ Zde je to Hospodin, kdo čeká na člověka, který by smýšlel jako on a přimlouval se za dobro

³⁹DUFOUR Xaver Léon: Smír, in: Slovník biblické teologie, Řím: Velehrad-Křesťanská akademie, 1991, sl. 446.

⁴⁰JERUZALÉMSKÁ BIBLE: Kostelní Vydří: KNA & Krystal OP, 2009, 62.

druhých. Je zde vidět nesmírná pokora a důvěra Boha v člověka, který mu věří natolik, že spásu ostatních činní závislou na lidské modlitbě.

Abraham se osvědčuje jako veliký přímluvce před Bohem. Klade Hospodinu otázku, zda naloží stejně se spravedlivými, jako s bezbožnými: „*Vyhleďš snad se svévolníkem i spravedlivého?*“ Podle Dt 25,1 má být spravedlivý při soudu prohlášen za spravedlivého, ale bezbožník odsouzen. Jinak platila podle právních zvyklostí kolektivní vina (srov. Dt 21,8n; Joz 7,24n). Abraham se ptá: „*Možná že je v tom městě padesát spravedlivých; vyhleďš snad i je a nepromineš tomu místu, přestože je v něm padesát spravedlivých? Přece bys neudělal něco takového a neusmrtil spolu se svévolníkem spravedlivého; pak by na tom byl spravedlivý stejně jako svévolník. To bys přece neudělal. Což Soudce vši země nejedná podle práva?*“ Nejde mu tedy jen o záchranu spravedlivých, ale i o Boží čest, což nemá Hospodinova spravedlnost sama v sobě mnohem více síly než bezbožnost? Abraham doufá, že spravedlnost může přemoci i vinu. Hospodin mu odpovídá: „*Najdu-li v Sodomě, v tom městě, padesát spravedlivých, prominu kvůli nim celému místu.*“ Jakmile Abraham zakusí, že dobro je víc než zlo, dává mu to odvalu pokračovat v přímluvě za druhé: „*Dovoluj si k Panovníkovi mluvit, ač jsem prach a popel: Možná že bude do těch padesáti spravedlivých pět chybět. Zahleďš pro těch pět celé město (...)?*“ Abraham pokračuje ve svých prosbách dál, dvakrát mluví o své opovázlivosti a dvakrát o Božím slyšení bez hněvu, než konečně dojde k pouhým deseti spravedlivým: „*At' se Panovník nerozhněvá, promluví-li ještě jednou: Možná, že se jich tam najde deset.*“ Hospodin mu odpovídá: „*Nezahladím je ani kvůli těm deseti.*“ Tedy i přítomnost pouhých deseti může zabránit záhubě. Tady Hospodin přestává a odchází, Abrahamovi musí zatím stačit, čeho svou přímluvou dosáhl. Příběh dále ukazuje, že v Sodomě však nebyli ani čtyři spravedliví a města byla zničena. Bůh však dobře ví, že na záchranu celého světa bude plně stačit jediný spravedlivý a tím bude jeho syn Ježíš Kristus (Iz 53,11n; J 4,42).

Jaký byl Abraham? Byl to člověk veliké víry, který měl s Hospodinem úzký vztah. Z jejich vzájemného dialogu můžeme tušit blízkost jejich srdcí a důvěru jeden v druhého. Vždyť Hospodin mu neváhá svěřit své skryté plány a současně věří, že právě u Abrahama najde otevřené srdce, které se nechá pohnout k lítosti nad městy propadlými zkáze a bude prosit za jejich záchranu. Abraham ví, že jde i o záchranu jeho příbuzného Lota, kterého velmi miluje, dokonce tak, že mu přenechává lepší část země (Gn 13,8-11). Možná právě i tato láska k němu ho přivedla až k „extrémní“ prosbě za záchranu měst prohnílymi hříchy, ve kterých však Lot žil evidentně jako poslední spravedlivý.

Hospodin se na Abrahama pro jeho opovázlivost nehněvá, ale naopak učí jej spoléhat na moc odpuštění, je připraven na jeho přímluvu zachránit celé město pro

nepatrnou hrstku spravedlivých. Příběh nás poučuje, že svět není držen právem, nýbrž milostí. Nejsou to naše dobré činy, na základě kterých nás Bůh zachraňuje, ale přimluvná modlitba hrstky těch, kteří Hospodina následují celý srdcem a spolu s ním přinášejí ty ostatní před Boží tvář.⁴¹

Určitou podobnost přimluvné modlitby Abrahamovy nacházíme i u proroka Ámose, který prosí Boha o odpuštění pro zpronevěřilý lid: „*Panovníku Hospodine, odpusť prosím! Jak Jákob ob stojí? Je tak nepatrný!*“ *Hospodin byl nad tím jat lítostí: „Nestane se to“* (Am 7,2b-6).“ Zajímavá je struktura této přimluvné modlitby, která má přímo liturgickou formu, jakoby se odehrávala v rámci bohoslužby. Prorok se tak sám staví do řady velkých přimluvců Starého zákona jako byl Abraham (Gn 18,22-33), Mojžíš (Ex 17,8-13), Samuel (1 S 7 kap.), Jeremiáš (Jr 15,1) a další.

Dále Hospodin ukazuje Ámosovi obraz „ohně“, který pozře velikou propast: „*Hle, Panovník Hospodin volá, že povede spor ohněm. Ten pozřel obrovskou propastnou tůň a sžírá už i Jákobův podíl.*“ Toto vidění „ohně“ připomíná veliký zápas a veliké Hospodinovo vítězství nad odvěkým nepřítelem Božím i lidským. Oheň chce pohltit i „podíl Jákobův“ tj. zemi zaslíbenou, avšak Ámos svou přimluvou tuto zhoubu odvrací: „*Panovníku Hospodine, ustaň prosím! Jak Jákob ob stojí? Je tak nepatrný!*“ *Hospodin byl nad tím jat lítostí: „Nestane se ani toto,*“ odpovídá Hospodin.

Ámos podobně jako Abraham stojí před Boží tváří a opakovaně prosí za záchranu neposlušného lidu. Se stejnou odvahou „žebřá“ u Hospodina o smilování. On jeho modlitbu vyslyší, protože je Bohem, který z milosti ruší svá rozhodnutí a odkládá soud.⁴²

Zastavme se nyní u Mojžíše, který je bezpochyby největším přimluvcem Starého zákona. Vidíme ho přimlouvat se za jednotlivce, za národ, v boji s nepřáteli, stejně jako po hříchu svého lidu prosí Hospodina o jeho laskavé smilování. Nejpokornější ze všech lidí na zemi se neváhá přimlouvat kdykoli je to potřeba.

Ve druhé knize Mojžíšově čteme: „*Dopustili jste se velikého hříchu; avšak nyní vystoupím k Hospodinu, snad jej za váš hřích usmírím*“ (Ex 32,30-35). Mojžíš se vrací k Hospodinu se slovy: „*Ach, tento lid se dopustil velikého hříchu, udělali si zlatého boha. Můžeš jim ten hřích ještě odpustit? Ne-li, vymaž mě ze své knihy, kterou píšeš!*“ Jak veliká musela být jeho láska k Bohu a lidu, že neváhá nabídnout svůj vlastní život jako výměnu za Boží odpuštění pro svůj lid a nastolení míru mezi ním a Bohem?⁴³ Bůh ovšem jeho obět za hřích lidu neakceptuje, trest stihne toho, kdo zhřešil: „*Vymažu ze své knihy toho, kdo proti mně zhřešil. A ty nyní jdi a ved' lid, jak jsem ti řekl. Hle, můj posel půjde před tebou.*

⁴¹VÝKLADY KE STARÉMU ZÁKONU: Pentateuch, Praha: Kalich, 1991, 96–97.

⁴²VÝKLADY KE STARÉMU ZÁKONU IV.: IV. Knihy prorocké, Kostelní Vydří: KNA, 1998, 705–706.

⁴³HRBATA Josef: Klíč ke Starému zákonu, Brno: Cesta, 1993.

A až přijde den mého trestu, potrestám jejich hřích na nich.“ Mojžíšova modlitba není jen formální modlitbou, ale je výrazem touhy jeho srdce.⁴⁴ Toužil spatřit Boží slávu a Hospodin mu tuto milost neodepřel, ale současně mu říká: *„Všechna má dobrota přejde před tebou a vyslovím před tebou jméno Hospodin. Smiluji se však, nad kým se smiluji, a slituji se, nad kým se slituji“* (Ex 33,19). Tím Hospodin dává Mojžíšovi najevo, že odpuštění je jeho ničím nezaslouženým darem a je dílem jeho svrchované moci. S Bohem není možné manipulovat, on je nejvyšš svobodný. Mojžíšovu oběť Hospodin nepřijal, bude to až oběť nevinného Ježíše na kříži za hříchy celého lidstva, kterou Otec akceptuje a s láskou přijme.

Mojžíši je také otevřena cesta na horu, která je pro všechny ostatní nepřístupná, na horu, kde se setkává s Hospodinem. Mezi nimi je veliká blízkost, na kterou Mojžíš odpovídá vzýváním Hospodinova jména: *„Hospodin, Hospodin! Bůh plný slitování a milostivý, shovívavý, nejvyšš milosrdný a věrný, který osvědčuje milosrdenství tisícům pokolení, který odpouští vinu, přestoupení a hřích; avšak viníka nenechává bez trestu, stíhá vinu otců na synech i na vnucích do třetího a čtvrtého pokolení“* (Ex 34,5-10). Oslavuje Hospodina jako plného slitování, jenž se sklání ke svému lidu, jako Boha milostivého, který zjevuje svou přízeň, jako Boha shovívavého, který trpělivě odsunuje spravedlivý hněv.⁴⁵

Mojžíš uprostřed této Boží blízkosti prosí, aby Bůh krácel uprostřed svého lidu, aby odpustil jeho hřích a přijal jej jako své dědictví: *„Jestliže jsem, Panovníku, našel u tebe milost, putuj prosím, Panovníku, uprostřed nás. Je to lid tvrdošijný; promiň nám však vinu a hřích a přijmi nás jako dědictví.“* Bůh mu odpovídá uzavřením smlouvy mezi ním a lidem. Tato smlouva je ho svrchovaným darem a je založená na jeho milosrdné lásce k vyvolenému národu. Izrael tak smí mít naději, že Hospodin půjde s ním. Uvědomuje si však, že bez Božího odpuštění by předchozí přestoupení neodvolatelně rušilo všechny závazky, které na sebe Hospodin vzal jako partner smlouvy. Jeho milost převyšuje spravedlivou odplatu.

Dále Bůh Mojžíši přislubuje, že učiní věci nové: *„Před veškerým tvým lidem učiním podivuhodné věci, jaké nebyly stvořeny na celé zemi ani mezi všemi pronárody. Všechn lid, uprostřed něhož jsi, uvidí Hospodinovo dílo; neboť to, co já s tebou učiním, bude vzbuzovat bázeň. V hebrejském textu je použito sloveso ברא, které se používá výhradně*

⁴⁴GUTHRIE D., MOTYER J. A.: op. cit., 137.

⁴⁵V tomto překladu je jako mluvčí uveden Mojžíš, ale hebrejský text připouští i možnost, že mluvčím je Hospodin.

pro jedinečné Boží jednání, kdy Bůh tvoří něco překvapivě nového. To, co Bůh se svým lidem zamýšlí, převyšuje veškeré lidské představy.⁴⁶

Úryvek ze čtvrté knihy Mojžíšovy nám předkládá Mojžíše, který v přímluvné modlitbě bojuje o čest Božího jména (Nu 14,11-21). Lid se od zvědů dozvídá, že vyvolenou zemi není možné dobýt a propadá zoufalství, reptá proti svým vůdcům, touží po návratu do Egypta. Smrt v Egyptě nebo na poušti pokládá za lepší než situaci, ve které se nyní nachází. Nechápe, že Hospodin, který je vykoupil z egyptského otroctví a svrhl do moře faraónova vojska, stojí při něm i nyní a dává mu za majetek zemi, které se tolik děsí.

Zatímco zoufalý lid vážně pomýšlí na návrat do Egypta, Mojžíš s Áronem bezradní a bezmocní padají k zemi. Je to znamení pokory a bázně před Bohem a zároveň důsledek otřesení nad rouhavým jednáním lidu. Jozue a Káleb, s roztrženým rouchem jako symbolem hlubokého zármutku, vyvracejí pomluvy poukazem na věrnost a laskavost Hospodinovu. Pobouřený lid se však chystá oba věrné svědky ukamenovat. V pravou chvíli zasahuje Hospodin. Zjevuje svou slávu, ukazuje se v oblaku, aby nad buřiči vyřkl rozsudek: *„Jak dlouho mě bude tento lid znevažovat? Jak dlouho mi nebude věřit přes všechna znamení, která jsem uprostřed něho konal? Budu ho bít morem a vydědím jej, a z tebe učiním větší a zdatnější národ, než je on.“* Hospodin už nechce dále snášet tento vzpurný pronárod. Z Mojžíšova rodu si vytvoří nový lid. Vždyť za svou dobrotu a lásku sklízí od svého lidu jen nevděk, rouhání a nevěru.

Mojžíš znovu vystupuje jako veliký přímluvce před Bohem a dovolává se Boží věrnosti a slávy. Bojuje za svůj národ, Hospodin přece nemůže jednat takovým způsobem, aby se pohané domnívali, že je neschopný a bezmocný. Opustí-li svůj lid a nechá-li jej zahynout, budou to okolní národy, Egypt a Kanaan, považovat za Hospodinovu nemohoucnost: *„Uslyší o tom Egyptané, neboť z jejich středu jsi vyvedl tento lid svou mocí, a budou o tom vykládat obyvatelům této země. Ti slyšeli, že ty, Hospodine, jsi uprostřed tohoto lidu, že ty, Hospodine, se zjevuješ tváří v tvář. Tvůj oblak stojí nad nimi, v sloupu oblakovém chodíš před nimi ve dne a v sloupu ohnivém v noci. Když tento lid do jednoho usmrtíš, pronárody, které slyšely o tobě zprávu, řeknou: „Protože Hospodin nebyl s to uvést tento lid do země, kterou přísezně zaslíbil, pobil je na poušti.“*“ Mojžíš prosí Boha, aby jednal a nenechal na svém jménu hanbu: *„Nuže, nechť se prosím vyvíší tvá moc, Panovníku, jak jsi prohlásil.“* Jde mu více o slávu a čest Boží než o vlastní život.

Mojžíš dále prosí o odpuštění, aby Bůh byl ke svému lidu shovívavý: *„Promiň prosím tomuto lidu vinu podle svého velikého milosrdenství, jako jsi mu ji odpouštěl od Egypta až sem.“* A Hospodin přímluvnou modlitbu Mojžíšovu vyslychá: *„Na tvou*

⁴⁶VÝKLADY KE STARÉMU ZÁKONU: op. cit., 321.

přimlovu promíjím. Avšak, jakože jsem živ, Hospodinova sláva naplní celou zemi.“ Hospodin však nemůže zavřít oči nad lidským hříchem, je nucen postavit hráz dalším přestupkům a zločinům. Dá Izraelcům, oč jej prosili: nevejdou do zaslíbené země, dokonce ji ani nespátří vyjma Jozua a Káleba. A tak ačkoli jsou Izraelci na samé hranici zaslíbené země, musí se obrátit a táhnout zpět, jinak budou vyhlazeni.⁴⁷ Lid je od smrti zachráněn skrze Mojžíšovu modlitbu, ale přesto musí jít na poušť, aby na ní prodělal vnitřní přerod a očistu, a byl tak připraven vstoupit do zaslíbené země.

Lid putující pouští znovu reptá proti Bohu a jeho služebníku Mojžíšovi: „*Proč jste nás vyvedli z Egypta? Abyste nás na poušti umořili? Vždyť tu není chléb ani voda! Tato nutná strava se nám už protiví*“ (Nu 21,4-9). Hospodin tedy posílá na lid ohnivě hady, kteří jej štípali, takže v Izraeli mnoho lidí pomřelo. Hadi měli posloužit jako nástroj k potrestání reptajícího lidu. Vždyť lid hanobí pokrm, jimž jej v poušti Hospodin milostivě sytí. Mojžíš znovu přichází před Boží tvář a přimlouvá za reptající a nevěrný lid. Modlí se, aby Hospodin zbavil lid ohnivých hadů. Hospodin Mojžíšovi přikazuje: „*Udělej si hada Ohnivce a připevni ho na žerd'. Když se na něj kterýkoli uštknutý podívá, zůstane naživu.*“ Mojžíš poslechne a hada vyrobí, on se pak stane korouhví putujícího lidu (srov. Am 5,26). V evangeliu podle Jana (J 3,14n) je k hadu povýšenému na poušti přirovnán ukřižovaný Ježíš Kristus. Člověk smrtelně raněný hříchem, který k němu s důvěrou vzhledne, bude zachráněn.⁴⁸

Svou úlohu největšího přimluvce Starého zákona Mojžíš dosvědčuje v situaci, kdy lid spáchá v Božích očích odporný čin modloslužby tím, že si odlije zlatého býčka, kterému se klaní na místo Hospodina (Dt 9,12-29). Bůh praví Mojžíšovi: „*Vidím, jak je tento lid tvrdošijný. Nech mě, já je vyhladím a vymažu jejich jméno pod nebem, z tebe však učiním pronárod zdatnější a početnější, než jsou oni.*“ Mojžíš se vrací ke svému hříšnému lidu a vyzývá jej k pokoře před Hospodinem. Připomíná jim, že sice jsou lidem vyvoleným Hospodinem, ale nemůžou se chlubit, že by byli vyvoleni pro svou spravedlnost. Naopak po celou dobu čtyřiceti let, od vyvedení z Egypta až do Mojžíšovy závěti, byli tvrdohlavým a nepoučitelným pronárodem, který vždy znovu odmítal Hospodinovo slovo a vzpíral se jeho rozkazům. Proto chce nyní Hospodin tento vzpurný lid vyhubit a Mojžíše učinit otcem nového lidu.

Mojžíš i tentokrát odmítá zachránit sebe na úkor svého lidu, naopak padá před Hospodinem k zemi a leží před ním čtyřicet dní a čtyřicet nocí, nepozře ani chléb ani vodu. To všechno pro hřích, kterým lid zhřešil proti Bohu, když se dopustil toho, co je zlé

⁴⁷VÝKLADY KE STARÉMU ZÁKONU: op. cit., 441–442.

⁴⁸Srov.: Tamtéž, 461.

v Hospodinových očích, a tak jej urazil. Sám svému lidu říká: „*Lekal jsem se hněvu a rozhořčení, jímž se Hospodin proti vám rozlítí, aby vás vyhladil.*“ Mojžíš zná Boží srdce a vnímá bolest, kterou lid svým hříchem Hospodinu způsobil, když se za všechnu jeho lásku, starost a péči se odměnil nevěrou a lhostejností. Znovu se stává prostředníkem mezi Bohem a jemu znepráteným lidem. Ve čtyřicetidenní modlitbě s postem úpěnlivě prosí za tento vzpurný lid i za Árona, na nějž se Hospodin rovněž rozhněval pro býčka, kterého lidu odlil. A Hospodin se pro jeho upřímnou modlitbu nad lidem i Áronem slitoval.

Mojžíšova modlitba je úpěnlivým zápasem s Bohem, kde jde o všechno. Ve smělé odvaze a zároveň „drzosti“ víry předkládá Hospodinu celý paradox: vyvolil si Izraele, vyvedl jej z Egypta a nyní jej chce zničit na poušti? Mojžíšovi jde o Boží čest, přece nepřátelé nemohou jásat nad tím, že Hospodin nemůže uskutečnit, co si předsevzal. Existence Božího lidu neoddělitelně souvisí s pravdivostí Božích slibů. Proto Mojžíše nevábí výhled na to, že by se sám mohl stát praotcem velikého a mocného národa, třebaže by i tento národ byl potomstvem Abrahamovým.

Mojžíš se osvědčuje jako opravdový, trpělivý, se svým lidem soucitný přímluvce, neboť se stále znovu vrhá v přímluvné modlitbě před Hospodina a postí se, jen aby Hospodin hříšný lid nevyhladil a aby zmírnil trest, který si Izrael svým špatným jednáním zapříčinil. Modlí se k Hospodinu: „*Panovníku Hospodine, nevaluj zkázu na svůj lid, na své dědictví, které jsi vykoupil svou velikou mocí a vyvedl z Egypta pevnou rukou. Rozpomeň se na své služebníky, na Abrahama, Izáka a Jákoba, a nepřihlížej k zatvrzelosti tohoto lidu, k jeho zvrlosti a hříchu, aby neříkali v zemi, z níž jsi nás vyvedl: ‚Protože je Hospodin nemohl uvést do země, kterou jim slíbil, a měl je v nenávisti, vyvedl je a na poušti je usmrtil.‘ Oni jsou přece tvůj lid a tvé dědictví, které jsi vyvedl svou velikou silou a vztaženou paží.*“ Mojžíš tak zastavuje zkázu způsobenou Hospodinovým ohněm v Taběře (srov. Nu 11,1-3), kdy Izrael těžce doplatil na své reptání; Boží hněv v důsledku reptání lidu na nedostatek vody v Masse na poušti (srov. Ex 17,7; Dt 6,16); též zeň smrti v Kibrót-taavě, kde mnozí zahynuli po požití křepelek (srov. Nu 11,4-34) a nakonec vzpouru v Kádeš-barnee (srov. Dt 1,19n), kde se celá generace bojovníků odsoudila k doživotnímu putování a smrti na poušti, neboť se vzepřeli Hospodinovu rozkazu vstoupit do zaslíbené země.⁴⁹

Na Mojžíšově příběhu vidíme, co všechno je Bůh schopen skrze člověka udělat, vydá-li se mu zcela k dispozici a zároveň jakou sílu má přímluvná modlitba jednoho spravedlivého v Božích očích. Bůh mu svěřil celý svůj vyvolený národ, protože věděl, že

⁴⁹VÝKLADY KE STARÉMU ZÁKONU: op. cit., 516–517.

Mojžíš nebude usilovat o svou vlastní moc a postavení, ale naopak že se stane pokorným služebníkem, který neustále dnem i nocí staví mosty mezi neposlušným lidem a jeho Bohem. Jeho láska k Bohu i člověku byla větší než k svému vlastnímu životu. A Bůh jej za jeho věrnost a oddanost odměnil velikou blízkostí a důvěrností.

Dalším člověkem, který prosil Hospodina o smilování pro svůj lid byl Ezdráš. Dovídá se o izraelských předáků, že se v Izraeli rozmohla smíšená manželství a že tak dochází k míšení svatého semene s pohany. Boží zákaz těchto manželství vyplýval z obavy o Izraelský národ, aby modlářství a jiné pohanské ohavnosti těchto národů nevníkaly do jeho řad nerozleptávaly jej. Izrael byl totiž národem zvláštním způsobem odděleným pro Boha a měl tuto svou výjimečnost střežit.

Ezdráš je tímto sdělením hluboce zděšen a trhá svůj šat i plášť, rve si vlasy i vousy na znamení velikého smutku a sebeponížení (srov. Iz 22,12). Je možné, že roztržení pláště mělo i hlubší význam a to ten, že je ohrožena jednota a tím i existence lidu. V tomto kajícím ponížení přichází před Hospodina, aby jej prosil o odpuštění: „*Můj Bože, stydím se a hanbím pozdvihnout k tobě svou tvář, Bože můj. Naše nepravosti se nám rozmohly až nad hlavu, naše provinění vzrostlo až k nebi (...)*“ (Ezd 9,1-15). Ezdráš zástupně vyznává hřích svého lidu: „*Opustili jsme tvé příkazy, které jsi vydal prostřednictvím svých služebníků proroků (...)*.“

Ezdrášova přímlovná modlitba je úpěnlivým hledáním milosti a odpuštění. V dějinách Izraele se neustále prolínají dvě protichůdné síly: stále nová Boží milost otevírající nové a nové možnosti a neposlušnost lidu, který se vždy znovu provinuje a tvrdošíjně zneužívá Boží laskavosti. Neposlušnost a nevěrnost vždy ohrožují celý lid, nejen ty, kdo se jich dopouštějí.

Ezdráš neprosazuje platnost Zákona mocenskými prostředky, ačkoli jako králův zmocněnec je měl k dispozici. Uvědomuje si fakt, že chtít někoho obrátit násilím k Hospodinu, aniž by bylo získáno jeho srdce, nemůže přinést požehnání ani dobré ovoce. Ezdráš volí cestu přímlovné modlitby, kde se sám ztotožňuje se svým lidem, bere na sebe jeho hřích a přednáší jej před Boha, který jediný má moc hřích odpustit a obrátit zpět srdce svého lidu: „*Jsme tu teď před tebou se svou vinou, přestože pro takové věci nelze před tebou obstát.*“ Proti lidskému nepříteli lze dělat různá obranná opatření, ale před Bohem je možno se jen pokořit a doufat v jeho milost.

Velmi důležitým motivem, který provází Ezdrášova slova, je vědomí, že vše, co dolehlo na Boží lid v uplynulých desetiletích, byl spravedlivý Boží soud. Toto poznání, zrozené v slzách a bolestech, je ovocem trpělivé služby proroků. Avšak Ezdráš navíc spatřuje v době soudů a trestů projevy věrné Boží lásky: „*Po tom všem, co na nás přišlo*

pro naše zlé skutky a pro naši velikou vinu, jsi nás ty, Bože náš, nepotrestal za naše nepravosti, jak jsme zasloužili, ale dal jsi nám takto vyváznout.“ Bůh nikdy Izrael netrestal tak tvrdě, jak by zasluhoval.⁵⁰

Ve velmi těžké době, kdy lid stále žije pod tíhou trestů, které na něj dolehly, povolává Hospodin proroka Izajáše, aby se za tento lid přimlouval. V pokorné důvěře se tedy obrací ke svému Bohu s vroucí prosbou o slitování:⁵¹ „*Hospodine, slituj se nad námi, v tebe skládáme naději! Bud' paží svého lidu každé ráno i naší spásou v čase soužení*“ (Iz 33,2).

Situace je však natolik zlá, že si klade otázku, zda ještě platí svědectví o minulých Božích skutcích, které zná z vyprávění otců: „*Kde je tvé horlení a bohatýrská síla? Tvé cituplné nitro a tvé slitování jsou mi uzavřeny?*“ Boží láska, moc, soucit a slitování jako by už pro Izrael už neexistovaly. V těchto strastiplných dobách se připomínání starých tradic stávalo zdrojem nové naděje. Avšak dovolávat se praotců nemělo cenu, jestliže unikalo, že to byl Hospodin, kdo si je vyvolil a vytvořil z nich svůj lid, že jejich existence závisela jen na Hospodinově milosti. Právě k tomuto poznání se lid dopracovává v těžké poexilní situaci a jako základ své víry vyznává: „*Jsi přece náš Otec! Abraham nás nezná, Izrael, ten o nás neví. Hospodine, tys náš Otec, náš vykupitel odedávna, to je tvé jméno*“ (Iz 63,15-64.11). V těchto slovech zaznívá také to, co slyšel starozákonní lid ve jménu Hospodina - יהוה. Je to Bůh jednající, milující a zachraňující (srov. Ex 3,14; 20,2). Izajáš pro vyjádření Hospodinovy blízkosti použije hned dvakrát označení **Otec**, hebrejsky אב,⁵² vyjadřuje tak opravdovou důvěru v Boží milosrdenství.

Izajáš vylévá své srdce před Hospodinem: „*Proč jsi nás nechal zbloudit, Hospodine, ze svých cest? Zatvrdil jsi naše srdce, aby se tě nebálo. Navrať se kvůli svým služebníkům, kvůli kmenům svého dědictví! Dočasně si tvůj svatý lid přivlastnili, tvou svatyni pošlapali naši protivníci. My jsme tvoji odedávna.*“ To, že lid zbloudil z Božích cest a ztratil bázeň před Hospodinem, stalo se z Božího dopuštění a je součástí Božího soudu. Ač se lid do této situace dostal vlastní vinou, sám se z ní nedostane. Není jiné naděje, než že se Hospodin smiluje, navrátí se k svému lidu a změní jeho úděl.

Izajáš pokračuje ve vroucí modlitbě ke svému Bohu, touží po Božím zásahu: „*Kéž bys protrhl nebesa a sestoupil dolů, hory by se před tvou tváří potácely. Jako když oheň spaluje suché roští a uvádí do varu vodu, tak dáš poznat svým protivníkům své jméno. Pronárody se budou před tebou chvět.*“ Okolní protivníci a vnitřní nepřátelé lid deptají,

⁵⁰VÝKLADY KE STARÉMU ZÁKONU II.: op. cit., 656–657.

⁵¹VÝKLADY KE STARÉMU ZÁKONU IV.: op. cit., 124–125.

⁵²Výraz Otec se ve Starém zákoně vyskytuje už jen v Dt 32,6; 2 S 7,14; Jr 3,4 a Mal 1,6.

Izajáš však doufá, že Hospodin má moc lid zachránit, vždyť vždy přicházel právě ve chvílích, kdy lidsky bylo vše ztraceno (srov. Sd 4,3; Ž 18,5n), mocně se zastával svého lidu a dával mu svobodu. Boží zásah je pokaždé něco nového a jedinečného. Právě tak je jedinečná jeho láska k lidu.

Prorok tedy zástupně vyznává hříchy svého lidu: „*Hle, byl jsi rozlícen, že jsme hřešili, na tvých cestách odvěkých však budeme zachráněni. Jako nečistí jsme byli všichni, všechna naše spravedlnost jako poskvrněný šat. Uvadli jsme všichni jako listí, naše nepravosti nás unášely jako vítr. Nebylo nikoho, kdo by vzýval tvé jméno, kdo by procítl a pevně se tě chopil, neboť jsi před námi ukryl svou tvář a nechal nás zmítat se pod mocí naší nepravosti.*“ V pokání a s mnohou vděčností si uvědomuje a vyznává nezaslouženou milost, že Hospodin i když trestá, smilovává se, vytrhuje svůj lid z otroctví hříchu i z područí nepřátel, ochraňuje a zachraňuje jej.

Po hořkém poznání a kajícím doznání, že hřích neustále Boží lid drtí, prorok za lid radostně vyznává, že Hospodin i tak nepřestal být Otcem svého lidu: „*Ale nyní, Hospodine, tys náš Otec!*“ Do jeho rukou lid svěřuje: „*My jsme hlína, tys náš tvůrce, a my všichni jsme dílo tvých rukou.*“ Vyznává, že lid je jako hlína, která je závislá na hrnčíři, může ji odhodit nebo z ní začít znovu tvořit. Jen v Bohu má lid naději, že se o něj nově zasadí, že pohlédne na jeho bídu a trápení, že odpustí vše, co bylo hříchem zničeno a zase jej obnoví.⁵³

Po smrti krále Jóšijáše se Hospodin zjevuje Abakukovi a sděluje mu, že přijde doba zlá. Prorok proto prosí, aby se Hospodin slitoval a zachoval svůj lid: „*Hospodine, slyšel jsem tvou zprávu; bojím se o tvoje dílo, Hospodine, v tento čas je zachovej, v tento čas je uveď v známost. V nepokoji pamatuj na slitování*“ (Abk 3,2)!⁵⁴ Abakuk má svůj lid rád, vidí, jak moc trpí v této nelehké době a zdaleka jí není konec. Má strach, aby lid pod tíhou utrpení zcela neztratil Hospodina ze zřetele a proto za něj upřímně prosí.

Dalším přímluvcem, který se od přímluvné modlitba nenechal odradit ani samotným Hospodinem je Jeremiáš. Pro srovnání uvádíme v tbl. č. 3 jednotlivé strukturní prvky, které se textech opakují, avšak pořadím se liší. Oproti jiným přímluvcům zde vidíme prvek „výčitka“, který zřejmě souvisí s Jeremiášovou povahou. Má potřebu vylít před Hospodinem všechnu bolest svého srdce a tak dát průchod uzdravující Boží lásce. Hospodina tím nepohoršuje, naopak on sám se přizpůsobuje jeho charakteru a jeho potřebám.

⁵³VÝKLADY KE STARÉMU ZÁKONU IV.: op. cit., 238–240.

⁵⁴VÝKLADY KE STARÉMU ZÁKONU IV.: op. cit., 779.

Tbl. č. 3

	Jr 14,7-9	Jr 14,17-22		Pl 5,1-22	
Prosba	<i>Jestliže mluví proti nám naše nepravosti, jednej!</i>	Kající postoj	<i>Z mých očí tekou slzy dnem i nocí bez přestání.</i>	Prosba	<i>Rozpomeň se.</i>
Vzývání Božího jména	<i>Hospodine, pro své jméno.</i>	Výčitka	<i>Což jsi opravdu zavrhl Judu? Tvá duše si zprotivila Sión? Proč nás biješ, což pro nás není uzdravení?</i>	Vzývání Hospodinova jména	<i>Hospodine!</i>
Vyznání vin	<i>Mnohokrát jsme se odvrátili, hřešili jsme proti tobě.</i>	Vzývání Božího jména	<i>Hospodine!</i>	Předložení aktuální situace	<i>Popatř, co se nám stalo a pohleď na naši potupu.</i>
Výčitka	<i>Proč jsi v zemi jako host, jak pocestný, který se zdrží jen přes noc? Proč jsi jak zdcený člověk, který není s to spasit?</i>	Vyznání vin	<i>Uznáváme svou svévoli, i nepravost svých otců, hřešili jsme proti tobě.</i>	Vyznání vin	<i>Spadla koruna z naší hlavy, běda nám, neboť jsme hřešili.</i>

Prosba	<i>Ty jsi, Hospodine, uprostřed nás a nazývají nás tvým jménem. Nezříkej se nás!</i>	Prosba	<i>Neodmítej nás však pro své jméno, nenech zhanobit trůn své slávy. Rozpomeň se a neruš svou smlouvu s námi.</i>	Uznání Boží věčnosti	<i>Ty, Hospodine, budeš trůnit věčně, tvůj trůn přetrvá všechna pokolení.</i>
		Důvěra	<i>Skládáme naději v tebe, neboť ty konáš všechny tyto věci!</i>	Výčitka	<i>Proč na nás pořád zapomínáš, opustil jsi nás až do nejdelších časů?</i>
				Prosba	<i>Obrať nás, Hospodine, k sobě a my se navrátíme, obnov naše dny jak za dnů dávnověkých.</i>

První text tam staví před oči Jeremiáše, který se za lid přimlouvá, vyznává za něj hříchy a vyzývá Hospodina jako zachránce. Svým vyčítavým „proč“ chce donutit Hospodina, aby se znovu rozpomenul na svůj lid a nechoval se k němu jako pocestný, který zajde přespat do hostince jen na jednu noc (srov. Gn 19,2; Sd 19,6n). Hospodin je přece Bůh Izraele, jeho jménem se Boží lid nazývá, nemůže se tedy k němu chovat netečně

jako bohatýr, který je u konce svých sil. Svou modlitbu končí výkřikem „*nezříkej se nás*“ (Jr 14,7-9).⁵⁵

Nápadnou podobnost nacházíme v textu žalmu: „*Vzbud' se, proč spíš, Panovníku? Procitni a nezanevři na nás provždy! Proč skrýváš svou tvář? Proč na naše pokoření, na náš útisk zapomínáš? Naše duše leží v prachu, naše hruď je přitištěna k zemi. Na pomoc nám povstaň, vykup nás pro svoje milosrdenství*“ (Ž 44,24-27)! Žalmista zde prosí za všechen utištěný lid. Chce vědět, má-li utrpení věrných nějaký smysl. Jeho postavení je tak zlé, že jedinou odpovědí může být okamžitý Boží zásah. Volí liturgickou formuli „proč spíš“, aby zdůraznil naléhavost Božího zákroku. Věří, že Bůh dá průchod svému milosrdenství. Zároveň si však uvědomuje, že nikdo nemá právo spoléhat na své vlastní spravedlivé jednání, ale že je odkázán na pouhé Boží slitování.⁵⁶

Ve druhém úryvku vidíme Jeremiáše plakat nad tíživou situací lidu (srov. Jr 9,1; 13,7). Je plný soucitu a nedokáže se ubránit slzám, když kolem sebe vidí jen zkázu a zmar. Jeruzalém je plný mrtvých, a ti, k nimž se lid obracel o radu, kněží a proroci, bloudí zemí jako smyslů zbavení. Jeremiáš prosí Boha, aby se nad lidem smiloval, znovu mu prokázal svou lásku, doufá tak, že obměkčí Boží srdce. Vyznává před Hospodinem hřích lidu, protože ví, že se Izrael proti němu těžce provinil. Přece Hospodin nemůže nadobro svůj lid zavrhnout, zrušit smlouvu, kterou s nimi uzavřel. Nemůže dovolit, aby cizák potupil Jeruzalém a Sión, trůn jeho slávy (Jr 14,17-22). Jde mu o čest Božího jména, Boží spravedlnost nemůže být napadena a zneuctěna před cizími národy. Hospodin tak zůstává jedinou nadějí těžce zkoušeného lidu. Vždyť život člověka závisí jen na Bohu a jeho milosti.⁵⁷

Poslední text z knihy Pláč nazývá Vulgáta „Jeremiášovou modlitbou“ (Pl 5,1-22). Jeremiáš se zde ztotožňuje se svým lidem a přimlouvá se za něj. Předkládá Hospodinu nouzi, která dolehla na Boží lid. Jako největší a nejzávažnější bolest uvádí ztrátu dědictví, nejen domovů a majetku, ale hlavně zaslíbené země (Joz 22,19; 2 Pa 20,11), slíbené praotcům (Gn 12,7) a Mojžíšovi (Ex 3,8) a darované celému lidu (Nu 34,2). Dar země byl chápán jako závdavek vyvolení a byl zárukou po víru Izraele. Ztráta takto chápaného dědictví vyvolala krizi víry.

Jeremiáš vyznává: „*Spadla koruna z naší hlavy, běda nám, neboť jsme hřešili.*“ Tímto obrazem „spadlé koruny“ chce vystihnout nejen někdejší slávu města a země, ale i ztracenou důstojnost království (srov. Jr 13,15), v němž měl být králem Hospodin

⁵⁵VÝKLADY KE STARÉMU ZÁKONU IV.: op. cit., 290.

⁵⁶VÝKLADY KE STARÉMU ZÁKONU III. Knihy naučné, Kostelní Vydří: KNA, 1998, 343.

⁵⁷VÝKLADY KE STARÉMU ZÁKONU IV.: op. cit., 290–291.

(Sd 8,23; Ž 93; Ž 97; Ž 99). Jeremiáš vyznává, že tuto ztrátu způsobily hříchy lidu. Díky vyznání vin však lid objevuje Boží spravedlnost a s ní i samotného Boha. Líčení zkázy je podnětem k vyznání, že Boží trest byl spravedlivý. Z takového vyznání se rodí naděje.

Nečekaný přerod od vyznání vin k hymnické oslavě ukazuje odkud je nejbliže k Bohu a k poznání jeho královské moci: nikoli z nevyšších výšin, ale z nejpropastnějších hlubin. Jen odtud je možné navázat spojení s Bohem (srov. Ž 130). Jen víra, která se neváže na svatyni nebo kultické předměty či úkony, může přežít katastrofu chrámu i babylónského zajetí. Tato víra umožňuje Jeremiášovi důvěřovat Hospodinu, který odpouští a nemůže navěky zavrhnout svůj lid. Věří, že Bůh může obrátit srdce lidu k sobě a umožnit tak návrat marnotratným synům. Vždyť je Bohem smlouvy, kterou neustále obnovuje. Právě obrácení není lidský výkon, ale Boží milost, která předbíhá naši touhu (srov. Jr 31,18): „*Obrat' nás, Hospodine, k sobě a my se navrátíme, obnov naše dny jak za dnů dávnověkých.*“

Celá kniha končí otázkou: „*Nebo jsi nás úplně zavrhl? Rozlítil ses na nás převelice.*“, která však nevyslovuje pochybnost, nýbrž důvěru. Ponechává Bohu svobodu, ale ví, že Bůh netouží po smrti bezbožníka ani nechce jeho zavržení. On ví, co člověk může unést, nic lidského mu není cizí.⁵⁸

Dalším z přímlovců je Báruk, struktura jeho přímlovné modlitby má prvky shodné s ostatními přímlovci, jen jejich pořadí se mění (viz. tbl. č. 4). Jediným novým prvkem je zaslíbení nové smlouvy, kterou Hospodin se svým lidem uzavře (Bár 2,35).

V Bárukově modlitbě zazní prosba, Hospodine, „*kvůli sobě nás vysvobod*“⁵⁹. Nejde ani tak o člověka, ale o to, aby svět poznal a uznal, kdo je pravým a jediným Bohem. Báruk stejně jako ostatní přímlovci, usiluje o slávu a čest Boží. A aby dodal svým prosbám důraz, připomíná, že jen živí mohou svého Stvořitele chválit, nikoli však mrtví (srov. Sír 17,28). Báruk setrvává u starých představ lidové zbožnosti, kdy smrtí prostě končí život, a nezmiňuje ani náznakem naději ve zmrtvýchvstání, jako třeba prorok Daniel (Da 12,2). Je zaměřen na přítomný pozemský život a touží po tom, aby ti z jeho lidu, kteří zůstali naživu, ještě mohli vydat svá svědectví víry před pohany zpitými vítězstvím nad Hospodinovým lidem, uprostřed nichž jsou nuceni žít jako poražení.

Báruk vyznává, že Hospodin je dobrotivý Bůh, i když trestá, činí tak z lásky. Zmar a zkáza nejsou jeho posledním slovem. Ranami, které na svůj lid dopustí, jej nechce zničit, nýbrž očistit a přivést zpátky k sobě zpět do země, kterou zaslíbil jejich otcům. Dá jim potom nové poslušné srdce (srov. Jr 24,7; 32,39; Ez 11,19) a sjeďná s nimi věčnou

⁵⁸VÝKLADY KE STARÉMU ZÁKONU IV.: op. cit., 438–441.

smlouvu, že on bude jejich Bohem a oni jeho lidem (srov. Jr 31,31-34; 32,40; Ez 37,26n).⁵⁹

Ve třetí knize Báruk vyznává, že kdyby Hospodin vzpomínal jen na nepravosti otců, neměly by synové Izraele žádnou nadějí. Protože on však pamatuje na své svaté jméno, nezavrhl je, ale „vložil do jejich srdce bázeň“, takže jsou schopni i ve vyhnanství ho velebit a uctívat. To nebylo nic samozřejmého. Doma byli zvyklí předstupovat před Boha s obětí, tu v nečisté zemi přinášet nemohli. Neměli oltář, na němž by obětovali, a nevěděli, zda jejich prosby Bůh bez oběti vyslyší. Hospodin však právě v této pro ně tak těžké situaci jim otevřel oči, aby poznali, že zůstal jejich Otcem. Na chvíli v hněvu skryl svou tvář před nimi (Iz 54,7n), ale bylo to jen „na maličký okamžik“. Sklonil se ke zbloudilým a narušeným a oni mohli vyznat: „Hospodine, tys náš Otec, náš vykupitel odedávna“ (Iz 63,16; 64,7). Jsou sice ještě v cizí zemi, ale už ne bez ochránce a zachránce.⁶⁰

Tbl. č. 4

	Bár 2,11-35	Bár 3,1-8	
1. Vyzývání Božího jména	<i>Hospodine, Bože Izraele.</i>	1. Vyzývání Božího jména	<i>Všemohoucí Hospodine, Bože Izraele.</i>
2. Připomínka Božích činů v minulosti	<i>Vyvedl svůj lid z Egypta pevnou rukou, znameními a zázraky, velkou mocí a vztaženou paží, a učinil sis jméno, jaké máš až dodnes.</i>	2. Prosba o smilování	<i>Duše v úzkostech a sklíčený duch volají k tobě. Slyš, Hospodine, a smiluj se, hřešili jsme proti tobě.</i>
3. Vyznání vin	<i>Zhřešili jsme, jednali jsme bezbožně a svévolně (...).</i>	3. Vyznání vin	<i>Všemohoucí Hospodine, Bože Izraele, vyslyš prosbu potomků zemřelých Izraelců, synů těch, kteří</i>

⁵⁹BIČ Miloš: Výklady ke Starému zákonu V.: op. cit., 204–206.

⁶⁰Srov.: Tamtéž, 206.

			<i>proti tobě zhřešili. Neposlouchali hlasu Hospodina, svého Boha, proto na nás dolehly zlé věci.</i>
4. Prosba o oslavu Božího jména	<i>Vyslyš, Hospodine, naši modlitbu a naši prosbu a kvůli sobě nás vysvobod' a dej nám svou milost, ať to vidí ti, kdo nás sem zavlekli, aby poznala celá země, že ty jsi Hospodin, náš Bůh, protože nad Izraelem a nad jeho rodem bylo vzýváno tvé jméno.</i>	4. Předložení aktuální situace	<i>Pohled', ještě dnes jsme ve vyhnanství, do něhož jsi nás rozptýlil k potupě, kletbě a trestu za všechny nepravosti našich otců, kteří odpadli od Hospodina, našeho Boha.</i>
5. Vlastní prosba	<i>Shlédni ze svého svatého domu, rozpomeň se na nás, nakloň, Hospodine, své ucho a slyš nás, otevři, Hospodine, své oči a popatř (...). Hospodine, náš Bože, nemůžeme se dovolávat spravedlivých činů svých otců a našich králů, když před tebe klademe svou prosbu o milosrdenství.</i>		
6. Uznání vin	<i>Pro nepravost domu Izraelova a Judova učinil jsi z domu, nad nímž se vzývalo tvé</i>		

	<p><i>jméno, to, co je z něho dnes. Jednal jsi s námi, Hospodine, náš Bože, s veškerou svou dobrotou a veškerým svým velkým milosrdenstvím.</i></p>		
<p>7. Boží zaslíbení</p>	<p><i>Ale já vím, že mne neposlechnou. Je to lid tvrdé šíje; teprve v zemi svého vyhnanství se obráti ve svých srdcích a poznají, že já jsem Hospodin, jejich Bůh. A dám jim srdce poslušné a uši slyšící. Budou mě velebit v zemi svého vyhnanství a budou si připomínat mé jméno. Odvrátí se od své zatvrzelosti a od svých zlých skutků.</i></p>		
<p>8. Smlouva</p>	<p><i>Sjednám s nimi věčnou smlouvu, že já jim budu Bohem a oni mi budou lidem, a už neodstráním svůj izraelský lid ze země, kterou jsem jim dal.</i></p>		

V knize Daniel nacházíme nádhernou Azarjášovu modlitbu (Da 3,24a-45). Jedná se o deuterokanonickou vsuvku, která vzniká po uvržení tří Hospodinových vyznavačů do rozpálené pece. Azarjáš, což v hebrejštině znamená „Bůh pomáhá“, se uprostřed ohně začíná modlit. Nejdříve chválí a velebí Hospodina: „*Požehnaný a chvályhodný jsi, Hospodine, Bože našich otců, tvé jméno ať je oslaveno navěky (...)*“; pak vyznává vinu svého lidu, za kterou všechny stihl spravedlivý soud: „*Hřešili jsme, svévolně se odvrátili od tebe; prohřešili jsme se ve všem, neposlouchali tvá přikázání, nedbali jsme a nedělali, co jsi nám uložil pro naše dobro. Vše, co jsi na nás uvedl a co jsi nám udělal, podle pravdivého soudu jsi učinil.*“

Azarjáš prosí Hospodina: „*Nezříkej se nás úplně pro své jméno, neruš svou smlouvu. Nevzdaluj své milosrdenství od nás pro Abrahama, kterého jsi miloval, pro Izáka, svého služebníka, a Izraele, svého svatého.*“ Nemůže snést pomýšlení na to, že by Hospodinovo jméno bylo zneuctěno mezi pronárody. Hospodin přeci nemůže opustit své věrné, právě pro čest svého svatého jména a pro smlouvu, kterou uzavřel s praotci svého lidu (srov. Ž 79,9). Hospodin dané slovo nezruší, protože je věrný. On dané sliby splní (Ez 20,44; 36,22) a nemůže je zrušit ani nevěra lidu.

Azarjáš uznává, že v danou chvíli nemá lid nikoho, kdo by za něj mohl předstoupit před Všemocného (Ž 74,9) a přinést smírní oběť: „*V tomto čase nemáme ani vladaře ani proroka ani vůdce, nemáme celopaly ani zápalné oběti ani obětní dary ani kadidlo, nemáme místo, kam bychom ti přinesli oběť prvotin a kde bychom našli milosrdenství.*“ Prosí Boha, aby se spokojil s pokornými modlitbami: „*Kéž bys nás přijal pro skličenosť mysli a pokoru ducha, jako bychom přišli s celopaly beranů a býků, jako s deseti tisíci tučných beránků. Taková ať je dnes naše zápalná oběť před tebou, dokonalými učiň, kteří tě následují, aby nebyli zahanbeni ti, kdo v tebe doufají. Nyní tě chceme celým srdcem a s bázní následovat a hledat tvou tvář. Nenechávej nás v hanbě, ale nalož s námi podle své shovívavosti a podle množství svého milosrdenství.* Prosí Hospodina, aby prokázal své milosrdenství těm, kteří v něho doufají: „*Nenechávej nás v hanbě, ale nalož s námi podle své shovívavosti a podle množství svého milosrdenství.*“ To všechno má Hospodin učinit, aby nepřátelé poznali, že on jediný je Bůh: „*Vysvobod' nás podle své podivuhodné moci a oslav své jméno, Hospodine! Ať se zastydí všichni, kdo působili tvým služebníkům zlo, ať jsou zahanbeni, bez veškeré moci a vlády, ať je zničena jejich síla, ať poznají, že ty jediný, Hospodine, jsi Bůh, hodný slávy po celém světě.*“⁶¹

⁶¹BIČ Miloš: Výklady ke Starému zákonu V.: op. cit., 219–221.

Azarjáš je člověk, který ani v nejvyšší nouzi, kdy mu jde o život, nepřestává chválit Hospodina. Má k němu velikou důvěru a neváhá tedy prosit o smilování, přitom však má neustále na zřeteli slávu Hospodinovu. Z jeho modlitby vyzařuje čistota úmyslu a opravdovost. Uvědomuje si, že kultovní oběti bez oběti srdce nemohou být vyslyšeny. Přichází tedy před Hospodina s pokorou a kajícností, prosí jej, aby je laskavě přijal a jednal s nimi podle svého milosrdenství.

S podobným postojem pokorného služebníka se setkáváme i v Ž 123,2-4: „*Pozvedám své oči k tobě, jenž v nebesích trůníš. Hle, jak oči služebníků k rukám jejich pánů, jako oči služebnice k rukám její paní, tak vzhlížejí naše oči k Hospodinu, našemu Bohu, dokud se nad námi nesmiluje.*“ Pozvedání očí k Hospodinu má být opakem pozvedání očí k modlám, před kterým varuje prorok Ezechiel (Ez 18,12; 23,27).

Žalmista pak prosí Hospodina o smilování pro svůj lid: „*Smiluj se nad námi, Hospodine, smiluj se nad námi!*“ Toto zvolání má patrně původ v liturgii, což naznačuje i jeho dvojité opakování. Žalmista dále říká: „*Dosyta jsme zakusili pohrdání. Naše duše už dosyta zakusila posměchu sebejistých a pohrdání pyšných.*“ Tady je ohrožena přímo podstata Božího lidu. Pramenem zla jsou pravděpodobně „sebejistí lidé“, kteří v sebevědomé, pyšné lhostejnosti vůči Bohu i bližnímu mají jen posměch (Ž 44,14) a pohrdání pro ty, kdo doufají v Hospodina i ve svém soužení. Tento posměch má v sobě satanský osten, který je sto, zničit víru slabých a uvést je do zoufalství a záhuby (Ž 42,4). Žalmista tedy prosí o ukrácení této zkoušky.⁶²

Všechny výše uvedené biblické texty svědčí o tom, že člověk ani velký přímluvce nemůže dosáhnout vlastními silami usmíření se svým Stvořitelem, kterého urazil svým hříchem. Je zde vždy nezbytná Boží iniciativa, je to Bůh, který se k člověku zraněnému hříchem sklání, odpouští mu jeho provinění a činí jej svým milovaným dítětem. Usmíření s Bohem tedy znamená, že Bůh nevyvozuje důsledky z lidských chyb. Dokonalé usmíření však přináší až Ježíš Kristus.⁶³

⁶²VÝKLADY KE STARÉMU ZÁKONU III. : op. cit., 529–530.

⁶³DUFOUR Xaver Léon: Smír, in: Slovník biblické teologie, Řím: Velehrad-Křesťanská akademie, 1991, sl. 446.

4.2 Prosba o odvrácení hněvu

Je šokující mluvit o rozhněvaném Bohu, jestliže jeho svatost a jeho láska přitom zůstávají nepoznány. Na druhé straně je ale zkušenost Božího hněvu důležitá pro pochopení Boží lásky – podobně jako je vysvobození z hříchu podmínkou pro přijetí Boží milosti. Zúžit Boží hněv na mytický výraz lidské zkušenosti by znamenalo nepochopit závažnost hříchu i tragiku Boží lásky. Mezi svatostí a hříchem je nesmiřitelný protiklad. Boží hněv je však zásadně jiného charakteru než hněv lidský.

Bible mluví o „svatém hněvu“, který je obvykle Boží odpovědí na lidskou vzpouru. Ve Starém zákoně se o něm mluví přibližně pětkrát častěji než o hněvu lidském. Je paradoxem, že jedině Bůh se může opravdu rozhněvat. Důsledkem jeho hněvu je však smrt a vše, co ji doprovází. Bůh je zřejmě schopen vášnivého zaujetí, bojují v něm spolu dva „city“: hněv a milosrdenství (srov. Iz 54,8n; Ž 30,6). V obou těchto „citech“ se projevuje totéž vášnivé zaujetí pro člověka. Navenek se projevují oba velmi odlišně: zatímco hněv je zadržován až k poslednímu dni a nakonec se ztotožňuje s peklem, projevuje se vítězství milosrdné lásky už zde na tomto světě prostřednictvím trestů, vedoucích hříšníky k obrácení. Dověšeno ovšem bude také až na věčnosti, v nebi.⁶⁴

Velikou postavou Starého zákona, která bojuje o odvrácení Boží hněvu od svého národa, je nepochybně Mojžíš (Ex 32,9-14). Izrael se dopouští velikého hříchu, chce mít magickou záruku Boží přítomnosti, proto žádá Árona, aby jim odlil zlatého býčka. Lehce tak vymění blízkého Boha za nemohoucí modlu, okolo které koná slavnost.

Bůh vzplane proti tomuto lidu velikým hněvem a mluví k Mojžíšovi: „*Viděl jsem tento lid, je to lid tvrdé šíje. Teď mě nech, ať proti nim vzplane můj hněv a skoncuji s nimi; z tebe však udělám veliký národ.*“ Mojžíš veliký a věrný přímluvce prosí Hospodina o smilování nad hříšným lidem: „*Hospodine, proč plane tvůj hněv proti tvému lidu, který jsi vyvedl velikou silou a pevnou rukou z egyptské země? Proč mají Egypťané říkat: ‚Vyvedl je se zlým úmyslem, aby je v horách povraždil a nadobro je smetl z povrchu země.‘ Upuť od svého planoucího hněvu. Dej se pohnout k lítosti nad zlem, jež proti svému lidu zamýšlíš.*“ Mojžíš apeluje na Boží srdce, vždyť Hospodin je Bůh živý, schopný obrácení, změny smýšlení a slitování. Připomíná Bohu jeho věrné služebníky a zaslíbení, která jim dal: „*Rozpomeň se na Abrahama, na Izáka a na Izraele, své služebníky, kterým jsi sám při sobě přísahal a vyhlásil: Rozmnožím vaše potomstvo jako nebeské hvězdy a celou tuto zemi, jak jsem řekl, dám vašemu potomstvu, aby ji navěky mělo v dědictví.*“ Odmítá Boží

⁶⁴Srov. DUFOUR Xaver Léon: Hněv, in: Slovník biblické teologie, Řím: Velehrad-Křesťanská akademie, 1991, sl. 115–117.

nabídku na vlastní záchranu, vzdává této nabízené výsady, naopak je připraven obětovat sebe sama za záchranu svého lidu. Nehledá žádné polehčující okolnosti. Připomenutí smlouvy Hospodinovy je mu jedinou zbraní v boji s Bohem. Nevěří svému lidu, ale věří slovu, které Bůh pronesl v jeho prospěch. Bere Boží milosrdenství vážněji než zlo lidí. Jde mu především o Boží čest a jeho svaté jméno. Vedle toho je jeho život a život národa je bezvýznamný. Je mu nesnesitelné pomyšlení na možný posměch Egypťanů a znesvěcení tak jeho jména. Nad takovou upřímnou a opravdovou modlitbou musí i Hospodin rezignovat: „*A Hospodin se dal pohnout k lítosti nad zlem, o němž mluvil, že je dopustí na svůj lid.*“⁶⁵ Mojžíš tak svou upřímnou přímlovou dosahuje usmíření Božího hněvu a odpuštění hříchu pro svůj lid.⁶⁵

Dalším velkým přímlovcem před Hospodinem, který prosí o smilování pro svůj lid je Daniel (Da 9,3-19). Ve své přímlovné modlitbě vystupuje jako pravý prorok a Boží svědek zápasící o dobro tohoto lidu. Bez toho zápasu by nebyl s to porozumět Božímu jednání. Jeho modlitba je považována za „liturgický drahokam“ ve formě i výrazu. Je obdobná s kajícími modlitbami Jeremiáše (Jr 32,16-25), Ezdreáše (Ezd 9,6-15) a Nehemjáše (Neh 1,5-11).

Na Danielově přímlovné modlitbě bychom chtěli ukázat její typickou strukturu (viz tbl. č. 5).

Tbl. č. 5

Da 9,3-19	
1. Kající postoj	<i>Obrátil jsem se k Panovníku Bohu, abych ho vyhledal modlitbou a prosbami o smilování v postu, žíněném rouchu a popelu.</i>
2. Vyzývání Božího jména	<i>Ach, Panovníku, Bože veliký a hrozný(...).</i>
3. Atributy Boha	<i>Dbáš na smlouvu a milosrdenství vůči těm, kteří tě milují a dodržují tvá přikázání!</i>
4. Vyznání vin	<i>Zhřešili jsme a provinili se, jednali jsme svévolně, bouřili se a uchýlili od tvých přikázání a soudů. A neposlouchali jsme tvé služebníky proroky, kteří mluvili ve tvém jménu našim králům, našim velmožům, našim otcům a všemu lidu země.</i>

⁶⁵VÝKLADY KE STARÉMU ZÁKONU: op. cit., 315–316.

5. Uznání Boží spravedlnosti	<i>Na tvé straně, Panovníku, je spravedlnost, na nás je zjevná hanba (...). Na Panovníku, našem Bohu, závisí slitování a odpuštění.</i>
6. Boží zaslíbení	<i>Dodržel jsi své slovo, které jsi promluvil proti nám a proti našim soudcům, kteří nás soudili, že uvedeš na nás zlo tak veliké, že takové nebylo učiněno pod celým nebem (...).</i>
7. Uznání Boží spravedlnosti	<i>Hospodin, náš Bůh, je spravedlivý ve všech svých činech, které koná, ale my jsme ho neposlouchali.</i>
8. Vyznání vin	<i>Nyní, Panovníku, náš Bože, který jsi svůj lid vyvedl z egyptské země pevnou rukou, a tak sis učinil jméno, jaké máš až dodnes, zhřešili jsme, byli jsme svévolní.</i>
9. Prosba o odvrácení hněvu	<i>Panovníku, nechť se, prosím, podle tvé veškeré spravedlnosti odvrátí tvůj hněv a tvé rozhořčení od tvého města Jeruzaléma, tvé svaté hory.</i>
10. Prosba o zásah	<i>Nyní tedy, Bože náš, slyš modlitbu svého služebníka a jeho prosby o smilování a rozjasni tvář nad svou zpusťšenou svatyní, kvůli sobě, Panovníku. Nakloň, můj Bože, své ucho a slyš, otevři své oči a viz, jak jsme zpusťšeni my i město, které se nazývá tvým jménem. Vždyť ne pro své spravedlivé činy ti předkládáme své prosby o smilování, ale pro tvé velké slitování.</i>
11. Jednej Bože	<i>Panovníku, slyš! Panovníku, odpusť! Panovníku, pozoruj a jednej! Neprodlévej!</i>
12. Oslav své jméno	<i>Kvůli sobě, můj Bože! Vždyť tvé město i tvůj lid se nazývá tvým jménem.</i>

Daniel ve své modlitbě opakovaně vyznání hřích lidu a současně vyznává, že Bůh jednal vždy se svým lidem spravedlivě. Smlouvou zavázal Hospodin sebe a svůj lid: sebe k ochraně lidu, péči o něj a přebývání s ním, svůj lid pak k poslušnosti. Hospodin smlouvu neporušil, zato lid se smlouvě zpronevěřil. Opustil věrnost Bohu, vzepřel se proti němu, stal se neposlušný a v neposlušnosti stále přetrvává. Nikdo z lidu není bez viny, všichni

zhřešili. Nemohlo to jinak dopadnout, než že na všechny lid dolehlo zlo, které Hospodin ohlásil těm, kdo jeho smlouvu porušují (srov. Lv 26,14-39; Dt 28,15-68). Lid nemůže naříkat na svého Boha, ale jen na sebe. Hospodin přece jednal pravdivě a spravedlivě.

Prorok Daniel zástupně vyznává před Hospodinem hřích svého lidu, pokořuje se před ním a uznává Boží spravedlnost. Dovolává se Boží smlouvy, Bůh přece nechce zničit svůj lid, ale napravit. Prosí o odvrácení Božího hněvu a o smilování nad ním. Uvědomuje si však, že Boží slitování je ničím nezasloužený Boží dar. Prosí, aby se Bůh svého lidu znovu ujal, aby tak bylo oslaveno Boží jméno.⁶⁶

O Božím spravedlivém hněvu mluví také některé žalmy. V Ž 60,3-7 žalmista volá: „*Zanevřels na nás, Bože, prolomils naše řady, stíhal nás hněv tvůj. Navrat' se k nám!*“ Na lid dolehl Boží hněv, který vystřídal jeho milosrdenství a lásku. Bůh, který se k lidu dříve skláněl, protože si jej vyvolil, teď na lid zanevřel. Žalmista si však uvědomuje, že na Božím laskavém vztahu k lidu je závislé celé stvoření, a proto neváhá Hospodina za lid prosit. Je zajímavé povšimnout si, že zástupně nevyznává hříchy lidu, ale vyslovuje jen tři prosby: o návrat Boha, o spásu a o Boží odpověď. Spolu s lidem tak vyhlíží Boží výrok, který by ukázal východisko z tíživé situace.⁶⁷

V Ž 79,5-13 autor mluví k Hospodinu: „*Dlouho ještě, Hospodine? Chceš se pořád hněvat? Bude tvoje rozhorlení planout jako oheň?*“ Katastrofa, která postihla Izrael, se stala okolním pohanským národům podnětem k posměchu a urážkám (srov. Ž 44,14n). Vždyť to, co Izrael postihlo, si mohli pohané vykládat jen dvojím způsobem: buď se Hospodin zřekl svého lidu a Izraelci jsou nejhorším pokolením na zemi, anebo je Hospodin sám bezmocný, neschopný svůj lid zachránit, a víra v něho je bláhová a marná.

Žalmista se brání takovému názoru. Ví, že Hospodin není bezmocný, ale že pohroma je jeho trestem. Přijímá Hospodinův soud, nezapírá a neomlouvá ani viny předků ani hříchy současné generace. Ví, že trest je zasloužený, ale trápí ho, že je tak těžký a že trvá tak dlouho. Proto se ptá: „*Dlouho ještě, Hospodine?*“ (srov. Abk 1,2; Za 1,12; Zj 6,10). Jeho otázka naznačuje, že ještě není konec, i když všechno vypadá tak, jako by Hospodinův hněv měl trvat věčně.

Žalmista se však nechce spokojit s tím, že nepřátelé překračují pravomoc, která jim byla dána. Chtějí Izraele zcela zničit. Z nástroje Boží trestající ruky se stávají bezohledným ničitelem, hubícím satanskou zvůli. Proto žalmista vroucně prosí Boha za odpuštění hříchů, za vylití jeho milosrdenství na jeho lid, ale současně taky žádá, aby Hospodin zarazil ty,

⁶⁶VÝKLADY KE STARÉMU ZÁKONU IV.: op. cit., 619.

⁶⁷VÝKLADY KE STARÉMU ZÁKONU III.: op. cit., 378.

kdo se takto stavějí proti němu samému. Žalmistova prosba vyplývá z touhy, aby se Hospodin dal poznat jako mocný Bůh a spravedlivý soudce všech národů.

V závěru žalmu vyznívá jistota, že Hospodin má moc vysvobodit ty, kteří podle lidského soudu už propadli smrti. Proto žalmista končí radostně: „*My, tvůj lid – ovce, jež paseš, budeme ti navěky, po všechna pokolení, vzdávat chválu a vyprávět o tvých chvályhodných činech.*“⁶⁸

Dalším žalmem, kde žalmista prosí Boha o ukončení hněvu nad svým lidem je Ž 85,5-8: „*Navrať se k nám, Bože, naše spásu, učiň konec svému rozlícení! Chceš se na nás hněvat věčně? Stíhat hněvem všechna pokolení? Což nám nenavrátíš život, aby se tvůj lid z tebe radoval? Ukaž nám, Hospodine, své milosrdenství, uděl nám svou spásu!*“ Slova autora tohoto žalmu lze chápat dvojím způsobem, jednak „*navrať se k nám*“ ty sám, Bože, a nenech nás hynout; tak i „*navrať nás k sobě*“, ať nepatříme nikomu jinému než tobě. Jestliže se Bůh přestal hněvat, nechť se vylije na lid jeho milosrdenství.⁶⁹

Posledním žalmem svědčícím o Božím hněvu je Ž 90,1-17, kde autor⁷⁰ vylévá své srdce před Hospodinem: „*Pro tvůj hněv spějeme k svému konci zděšení tvým rozhořčením. Před sebe si kladeš naše nepravosti, do světla své tváře naše tajné hříchy (...). Kdo zná sílu tvého hněvu, tvou prchlivost, jak by se tě nebál?*“ Boží hněv nahání žalmistovi strach, neboť má za následek smrt, která je nepochybně trestem za hřích.

Dále prosí Hospodina, aby se „*vrátil*“ a milostivě odpustil hříchy. Protože jen s Hospodinem se vrací do života radost: „*Vrať se, Hospodine! Ještě dlouho se chceš hněvat? Měj se svými služebníky soucit, nasyť nás svým milosrdenstvím hned ráno a po všechny své dny se budeme radovat a plesat.*“ Žalmista, jenž zná hřích svůj i svého lidu, ví, že si nezaslouží nic než zavržení. Vše dobré, i sám život, je milostivý dar. Ale poznat to a vyvodit z toho správné důsledky, dovede jen ten, kdo získal „*moudrost srdce*“.⁷¹

Vidíme, že důsledky Božího hněvu by pro lid mohly být katastrofální, kdyby Bůh sám nepovolával lidí ochotné prosit o smilování pro svůj lid.

⁶⁸VÝKLADY KE STARÉMU ZÁKONU III. : op. cit., 425–427.

⁶⁹Srov.: Tamtéž, 440.

⁷⁰Autorství je připisováno Mojžíšovi, vysvoboditeli z egyptské poroby, snad pro své styčné body s Gn a Dt 32.

⁷¹VÝKLADY KE STARÉMU ZÁKONU III. : op. cit., 454–456.

5 Zákaz přimlouvat se

Zvláštní skupinu věnovanou přimlůvné modlitbě tvoří Hospodinův opakovaný zákaz přimlouvat se za lid adresovaný proroku Jeremiášovi. Přestože bylo výsadou i povinností proroků modlit se za lid, Jeremiášovi to Bůh výslovně zakazuje. Jeho přimlůvná modlitba nebude vyslyšena: „*Nemodli se za tento lid, nepozvedej svůj hlas k bédování a modlitbě za ně a nenaléhej na mě, neboť tě nevyslyším*“ (Jr 7,16).

Co vede Hospodina k takovému postoji? Je to hřích lidu, který se oddává modloslužbě, uctívá „královnu nebes“ Astartu a mnohé další bohy. Svým modlářstvím však neškodí Bohu, ale sám sobě. Jejich modloslužba už pronikla celý jejich život a poskvnila celou zemi, proto i Boží trest zasáhne všechno, co je na ní (srov. Jr 4,23-26; 9,9n; 12,4) jako požár (Jr 17,27).⁷²

Dále Bůh kritizuje rozpor mezi přinášením rituálních obětí a osobním postojem lidu. Říká o něm: „*Tento lid mě ctí rty, ale jejich srdce je daleko ode mne*“ (srov. Mt 15,8). Lid bezduše spoléhá na své záchranné rituály, které jsou pohanské a Bohu odporné přitahující Boží soud.⁷³

Bůh opakuje svou výzvu: „*Nemodli se za tento lid. Nepozvedej svůj hlas k bédování a modlitbě za ně. V čas, kdy budou ke mně pro to zlo volat, nebudu slyšet*“ (Jr 11,14). Pro minulé i přítomné hříchy Bůh odmítá zachránit svůj lid, neboť porušili smlouvu s Hospodinem. Tato smlouva není smlouvou dvou rovnocenných partnerů, nýbrž darem svrchovaného Pána spočívající jen na jeho milosti.⁷⁴ Hřích lidu je tak veliký, že jedině soud jej může znovu očistit.⁷⁵

Jeremiáš je ve své přimlůvné modlitbě neochvějný, stále znovu prosí a doufá, že obměkčí Hospodinovo srdce, a odvrátí tak zkázu od Judy.⁷⁶ Hospodin je však ve svém postoji pevný: „*Nemodli se za dobro tohoto lidu. Ani když se budou postit, nevyslyším jejich bédování, ani když připraví oběť zápalnou a přídavnou, nenajdu v nich zalíbení. Zcela s nimi skončuji mečem, hladem a morem*“ (Jr 14,11-12). Dokonce ani tak velcí přimlůvci jako byli Mojžíš (Ex 32,11-13.31n; Nu 14,13-19) a Samuel (1 S 7,9; 12,9), by nezachránili vzpurný a neposlušný lid: „*I kdyby se přede mne postavil Mojžíš a Samuel, nepřiklonil bych se k tomuto lidu. Pošli jej ode mne pryč, ať odejde*“ (Jr 15,1)!⁷⁷

⁷²VÝKLADY KE STARÉMU ZÁKONU IV.: op. cit., 274–275.

⁷³GUTHRIE D., MOTYER J. A.: op. cit., 633.

⁷⁴VÝKLADY KE STARÉMU ZÁKONU IV.: op. cit., 284.

⁷⁵GUTHRIE D., MOTYER J. A.: op. cit., 635.

⁷⁶Srov.: Tamtéž, 637.

⁷⁷VÝKLADY KE STARÉMU ZÁKONU IV.: op. cit., 291.

Proč Hospodin nechce Jeremiáše vyslyšet? Kde je najednou jeho milosrdenství? Změnilo se snad srdce Hospodina, že zakazuje Jeremiášovi se dále přimlouvat za svůj lid? Klíč k těmto výrokům musíme hledat přímo v Boží pedagogice. Izraelité sice chtějí, aby jim Bůh pomohl, ale naprosto nemají v úmyslu něco se sebou dělat. Je to vidět na mnoha místech knihy: např. v tom, že propuštění otroků provedou jen proto, aby je vzápětí znovu uvrhli do otroctví (kap. 34); v tom, že chtějí od Jeremiáše radu, a když jim ji dá, výslovně odmítnou uposlechnout (kap. 44). S takovými lidmi nepohne ani dobrá vůle. Odmítají se zřeknout zla a kořenů, z kterých zlo vyrůstá; a proto je Bůh nechává vymáchat se ve zlu, které sami chtějí. Boží milosrdenství se snaží přivést člověka k tomu, aby se od zlého odvrátil, ale nemůže ustoupit, když je Izrael "vzpurný a neposlušný". Kdyby Hospodin vyslyšel Jeremiášovu prosbu za lid a odvrátil svůj trest, Izrael by dále zůstával v hříchu daleko od Hospodina.

ZÁVĚR

Ve závěru své práce bych ráda shrnula poznatky, ke kterým jsme postupným pročítáním biblických textů a jednotlivých komentářů došli. Chtěla bych také zodpovědět na otázky, které jsme si položili v úvodu své práce tj. kdo je to přímlovce? Jaká je jeho funkce? Jaký je jeho charakter? Jaká je typická struktura přímlovné modlitby?

Kdo je to přímlovce? Přímlovce je člověk povoláný Bohem ke zvláštní službě pro dobro svého lidu. Jeho úkol spočívá v tom, že stojí před Boží tváří a modlí se za aktuální potřeby, ať jednotlivce nebo celého národa. Kdo se může takovýmto přímlovcem stát? V knize Kazatel čteme: „*Kdo bude vyvolen? Všichni, kdo žijí, mají naději*“ (Kaz 9,4a). Bůh nemá zvláštní oblíbence či určitou elitu vyvolených, které by miloval více než ostatní. Naopak on miluje všechny svou nekonečnou láskou, zná srdce každého člověka a proto i ví, k čemu každého jednotlivce stvořil a k jakému úkolu jej volá. Člověk, který nalézá toto své povolání a dokáže jej uskutečňovat ve svém životě, cítí se být naplněn, milován, nesen Boží láskou natolik, že už vlastně nekoná on sám, ale Bůh skrze něj koná své dílo spásy.

Přímlovce tedy vyplňuje trhlinu mezi Bohem a člověkem způsobenou lidským hříchem, nevěrností a vzpourou. Sám sebe odděluje od Boží lásky a přivolává tak na sebe bolest a smrt. Bůh však vychází člověku vstříc, volí přímlovce, který je ochotný nabídnout i svůj život za záchranu druhých.

Jaký je tedy charakter velkých přímlovců Starého zákona? Na počátku jejich služby je tedy Boží povolání, kterým je Bůh uschopňuje k této službě a vybavuje potřebnými dary a milostmi. Povolání bez lidské odpovědi bych však nemělo vůbec žádnou cenu. Proto první úkol přímlovce je přijetí, akceptace služby, pro kterou je vybrán. To vyžaduje určitou zkušenost s Bohem, která je plodem jejich vzájemného setkávání. Člověk jakoby musí znát Boží srdce a být si vědom, že i když jej Bůh volá k náročnému úkolu, neopustí jej a bude jej věrně doprovázet svou milostí.

Nádherným příkladem právě tohoto intimního vztahu mezi člověkem a Bohem je nepochybně Mojžíš. Vidíme u něj velikou pokoru, hlubokou lásku k Bohu i člověku, ochotu nabídnout svůj život za spásu druhých. Odmítá jakákoli privilegia pro sebe, která mu Bůh nabízí, ale neúnavně prosí Boha za svůj lid zraněný hříchem. S hlubokou kajícíností opakovaně padá před Božím majestátem, bere na sebe hříchy svého lidu a zástupně je Bohu předkládá, prosí o smilování, odpuštění a záchranu svého lidu. A Bůh, který vidí do srdce jeho mocnou přímlovu přijímá, lidu odpouští a zahrnuje jej svým milosrdenstvím.

Je dobré povšimnout si, že Mojžíšovi nikde nejde o vlastní prospěch, ale neustále má na zřeteli Boží slávu, je spravedlnost, jde mu čest jeho svatého jména. Jeho jedinou zbraní v ruce, podobně jako u ostatních přímluvců Starého zákona, je apel na smlouvu, kterou Bůh s Izraelem uzavřel. On ví, že ačkoli je jeho lid nevěrný a tuto smlouvu stále znovu porušuje, Bůh je naopak věrný a svou přísahu nikdy nevezme zpět. A to je nadějí jeho lidu.

Mojžíš spolu s ostatními přímluvci často vyznává, že Bůh vždycky jednal se svým lidem spravedlivě, všechny tresty si lid zasloužil svými hříchy, ale i přesto prosí Boha o smilování, o jeho nový zásah ve prospěch potřebných. Nemůže se smířit s myšlenkou, že by svaté Boží jméno a jeho spravedlnost byly pošlapány a zneuctěny cizími národy. Naopak prosí Boha, aby všem ukázal svou moc a sílu, aby všichni museli uznat, že jen on jediný je pravý Bůh.

Jaká je typická struktura přímluvné modlitby? V jednotlivých biblických textech se postupně setkáváme s prvky, které jsem zmínila už na začátku své práce, jsou to:

- hymnické oslovení Boha,
- vyzdvižení Božího charakteru a jeho atributů,
- výčet spásných Božích činů,
- vyznání hříchů a prosba za odpuštění,
- výzva k novému Božímu jednání,
- vlastní přímluva, prosba.

V jednotlivých textech však tyto prvky nejsou vždy ve stejném pořadí a jindy naopak nějaký prvek zcela chybí a objevuje se naopak jiný. Někteří přímluvci jako např. Mojžíš, Jeremiáš, Daniel, Júdit a Ester začínají svou modlitbu kajícím postojem, kdy uznávají svou nehodnost stát před Bohem a na znamení pokory činí určité kající gesto. Jindy je to vyjádření důvěry, uznání Boží spravedlnosti, dovolávání se smlouvy či výčitka, která modlitbu obohacuje. Avšak těchto šest prvků je jakoby červenou nití, která jednotlivé přímluvné modlitby propojuje. Vidíme, že na prvním místě jde vždy o Boha a teprve pak o člověka. Pravá přímluvná modlitba je uskutečněním lásky člověka k Bohu, nehledá slávu svou, ale slávu Boží.

Co je to tedy modlitba? Je to láska, která se vylévá od Boha k člověku, je to dar setkání Boha se svým tvorem, je to milost, kterou Bůh nabízí člověku v jeho hříchu a bolesti. Přímluvná modlitba je pak vyjádřením obrovské víry člověka – přímluvce v Boha, že jeho neomalenou prosbu vyslyší a udělá všechno, aby jej zachránil. Nikdy však

nesmí ztratit ze zřetele vědomí, že Bůh je naprosto svobodný a že může jednat, jak sám chce a že nejdůležitější není člověk, ale Bůh a jeho sláva.

LITERATURA:

Bible, biblické komentáře a slovníky:

ALLMEN Jean.Jaques von: Biblický slovník, Praha: Kalich, 1987.

BIBLE: Český ekumenický překlad, Praha: Česká biblická společnost, 1995.

BIBLEWORKS for Windows, Version 7.0, 2008.

BIČ Miloš: Výklady ke Starému zákonu V. Knihy deuterokanonické, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996.

DOUGLAS J. D.: Nový biblický slovník, Praha: Návrat domů, 1996.

DUFOUR Xaver Léon: Slovník biblické teologie, Řím: Velehrad-Křesťanská akademie, 1991.

GUTHRIE D., MOTYER J. A.: New Bible Commentary, third edition, Leicester: InterVarsity Press, 1970.

HAAG Herbert: Bibel Lexikon, Leipzig: St. Benno, 1970.

JERUZALÉMSKÁ BIBLE: Kostelní Vydří: KNA & Krystal OP, 2009.

NOVOTNÝ Adolf: Biblický slovník, Praha: Kalich, 1992.

ROSSANO Pietro, RAVASI Giafranco, GIRLANDA Antonio: Nuovo Dizionario di Teologia Biblica, Torino: San Paolo, 1994.

VÝKLADY KE STARÉMU ZÁKONU II. knihy výpravné, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996.

VÝKLADY KE STARÉMU ZÁKONU III. Knihy naučné, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998.

VÝKLADY KE STARÉMU ZÁKONU IV. Knihy prorocké, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998.

VÝKLADY KE STARÉMU ZÁKONU: Pentateuch, Praha: Kalich, 1991.

WALTON J. H., MATTHEWS V. H., CHAVALAS M. W.: The IVP Bible background commentary. Old Testament, InterVarsity Press: Downers Grove, 2000.

Ostatní literatura:

BERGER Klaus: Fomgeschichte des Neuen Testaments, Heidelberg: Quelle & Meyer, 1984.

BERNARD Charles André: Teologia spirituále, Milano: Paoline, 1987.

HRBATA Josef: Klíč ke Starému zákonu, Brno: Cesta, 1993.

MARTINI Carlo Marie: Dizionario spirituale. Piccole guide per l'anima, Piemme: Casale Monferrato, 1997.

RAD Gerhard von: Theologie des Alten Testaments, Band 2, Gütersloh: Kaiser-Taschenbüche, 1993.

RAVARSI GIANFRANCO: Biblické postavy, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009.

VAGAGGINI Cipriano: La preghiera nella Bibbia e nella tradizione patristica e monastica, Milano: Paoline, 1988.